БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеН

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ЯНВАРЬ 29 СРЕДА №20 (3990)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА: Чоннуң иштинде бижик билбес чорукту узуткаар дугайында (1 арын).

ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларга алдар кыллыр (1 арын).

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: А. Тогут-оол.—Шуурмакта ажылчыннар ортузунга партийжи агитацияны күштелдирер (2 арын).

14 миллион билеттер ойнаашкынга таваржыр (2 арын).

БӨДӘӘ СУУРЛАРНЫҢ КҮЛЬТУРАЗЫН БЕДИДЕР: Шекизәржидериниң эгелекчи чоруун улам калбартыр (2 арын).

К. Королев, О. Самбый-оол. — Эрткен чылдың частырыгларын катаптавас (2 арын).

Бүгү күштү—колхозтар болгаш МТС-тер тудугларынче (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

С. Самба-Мөндуп.—Шүлүк чогаалының чечен мергежилин бедидер (3 арын).

Номчукчуларның бижип турары (4 арын).

С. Кызыл-оол. — Хажыымы-биле әртип болбас үүлгедиг (4 арын).

Француз компартиязының соңгулда мурнунуң программазы (4 арын).

Республиканың сес чыл оюн Индиягa байырлаары (4 арын).

АКШ-та дайызырак хөөннерниң кыптыышкыны (4 арын).

Культура албан черлериниң көрүлдези

Хүн ажып, чаа-ла чырык ишир дүжүп чорда аалда амыдырал арай хөгүг ышкаш сагындырып келир, өгде улуг-даа, бичии-даа бүгү кижилер кандыг-ла бир чүвени кылган, чамдыктары эвээш малын кажаалаан, өгнүң херээжен ээзи чер өттүп хүнээн чаңгыс инээниң сүдүн бичии-даа бол сыргап сагган, өскелери кежээки чем кылыр сугга эргизер харны өгже дажыглаан, дүвүреп-ле турарлар. Ынчалза-даа ол бичии када-ла эрте бээр. Быштың төннес-батпас узун кежээзин эрттирип алыры кижилерге чалгаарачыг-даа, шыланчыг-даа. Номчуур лом дептер-даа, от чырыткы-даа чок, бодунуң чурттап олурары самдар өөнден, эвээш биче малынан өске бүгү назынында чүү-даа көрбес.— Мырыңай чоокка чедирле тыва кижилериң амыдырал-чуртталгазы мындыг чораан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың көргүзүп турар улуг дузаламчызының ачызында Тываның көдээзи ам таныттынмазы-биле чаартынган. Областың эң-не кыдыг-кызыгаар, ырак булуңнарында безин чурттап турар кижилер радио-биле Москваның үнүн дыңнап турар апарган, бүгү кижилер кино-чуруктарны көрүп, солун-сетküүлдерни номчуп, илеткелдерни болгаш лекцияларны дыңнап, оюн-концерттерни доктаамал көрүп турар апарган. Ажылчы чоннарның культурлуг хандырылгазы чыл келген тудум-на экижип турар.

Ынчалза-даа совет кижилериң культурлуг деңнелиниң бедип турары-биле, оларның культурлуг хереглелдери улам өзүп турар. Ол негелделерни хандырып шыдавайн турар культура-чырыдыышкын албан черлери бисте ам-даа дыка хөй. Культура бажыңы, клуб, библиотека бүрүзүнүң ажылын үндезини-биле экижиттип, оларны массаның идей-политиктиг кижизидилгезинге болгаш совет кижилериң культурлуг дыштанылгазын чөп организастаарының хереэнге партия организациязының өзулуг дайынчы дузалакчылары болдурар сорулга-биле СЭКП ТӨ-ның РСФСР талазы-биле Бюрозу болгаш Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлели культура-чырыдыышкын албан черлериниң хөй-нинти көрүлдезин чорудар дугайында доктаал үндүрген. Ол доктаалга үнделилээш бистиң областа культура-чырыдыышкын албан черлериниң көрүлдезин 1958 чылдың январь 10-дан май айга чедир чорудар дугайында СЭКП обкому болгаш облкүүском база доктаал хүлээп алган.

Көрүлденің кол негелдези болза культура-чырыдыышкын албан черлериниң бүрүзү—бүдүрүлгелериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның, МТС-териниң мурнакчы кижилериниң чогаадыкчы мурнакчы дуржулгазын бүдүрүлгеге шингээдип алырын калбаа-биле пропагандаалаар болгаш нинтиниң күш-ажылын социалистиг өзү-биле көөр чорукка ажылчы чоннарны кижизидер, культура массалыг ажылларның бүгү хевирлерин коммунистиг тургузуушкунуң эң чугула практиктиг сорулгаларын амыдыралга боттандырарынга, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың хүн бүрү салып турар сорулгаларын күүседиринге хамаарыштырары болур.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 40 чыл ооңга алдар болдуруп чоруткан көдээде культура чырыдыышкын албан черлериниң көрүлдези болгаш знияктарның бүгү делегей фестивалының чорудуу, областа культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын үндезини-биле экижиттиринге улуг рольдуг болган. Дыка хөй көдээ клубтар, кызыл булуңнар, библиотекалар, культура бажыңнары боттарының ажылын эвээш экижиткен. Ооң чижээнге, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра», «Коммунизмче орук», Тожу районнуң «Май 1» колхозтарда көдээ клубтар, Чаа-Хөлдүң Ленин аттыг колхозта библиотека болгаш өске-даа хөй-хөй культура-чырыдыышкын албан черлери хамааржыр.

Үстүнде ады үнген көдээ клубтар болгаш библиотекалар боттарының бүгү ажыл-чорудулгазын артельдиң мурнунда салдынып турар ажыл-агый, культура тургузуушкунуңун сорулгаларынга дүүштүрүп турар, а артельдиң баштаар чери болгаш ында партия, совет, комсомол организациялары оларның ажылын хүн бүрү удуртып, болур чогуур деткимчени көргүзүп турар.

Культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылдакчыларының мурнунда салдынып турар кол сорулга болза, эки ажылдыг культура бажыңнарының, клубтарның болгаш библиотекаларның, боттывынгыр уран-чүүл бөлүмнериниң мурнакчы үлегер дуржулгазын ажыглап турган ам болур көрүлделерге бүгү талазы-биле чедиишкиниг ужуражыры дээш демиселдиг бичии-даа кошкатпайн турган, бисте бар болуп турар улуг четпестерни узуткаары болур.

Ажылчы чоннарның культурлуг негелделерин хандырар дугайында сагыш салыышкынын чүгле ол албан черлериниң шугумунда ажылдап турар шалыныг ажылдакчыларның хереэ кылдыр санап болбас. Ацаа масса чонну калбаа-биле кириштирер, улустуң иштинден үнүп турар чогаадыкчы талантыларны улам бөйдар, ылангыя ацаа интеллигенциязы—инженер-техниктиг ажылдакчыларны, эмчилерни, башкыларны, көдээ ажылагийның тускай эртемниглериг, партия, совет ажылдакчыларын калбаа-биле кириштирери болур.

Бо талазы-биле Барыын-Хемчик районнуң Шекпээр сумуда көдээ интеллигенциязының эгелекчи чоруу областың бүгү интеллигенциязынга эң эки үлегер чижек болур болгаш областың бүгү хөй-нинтизинден, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларындан чогуур деткимчени алган турары чугаажок.

Шекпээрде «Кызыл тараачын» колхозтуң төвүнге культура массалыг кандыгдаа ажылдар чоруттунмайн турган. Ында көдээ клуб бар-даа болза ол культураның өзулуг одаа болуп шыдавайн, хөй нуруузунда-ла хааглыг турун келген. Шаг-че эң-не чалгааранчыы-биле эртип турган. Ында 7 чыл школазының башкылар коллективинин инициативазы-биле ол көдээ Советте бүгү интеллигенция клубтуң ажылын экижидерин холга алганнар. Быска хүүсааның иштинде клубтуң чамдык кол септелгелериндеН эгелээш иштиг-лаштын шимеп, каастаарынга чедир ажылдарны дооспушаан, клуб соведин тургузуп, боттывынгыр уран-чүүлүн бөлүмүн организастап, массалыг оюннарның, танцының кежээлерин организастап эгелээннер. Оон-биле кады колхозчуларның өг-бүлезинге культурлуг арыг-шевер чуртталга хөөш таныдылга ажылын база калбартган.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бюрозу ону деткээн болгаш эгелекчи чорукту бүгү районнуң девискээринге калбартып чорудар дугайында доктаал үндүрген. Районда ук доктаалдың күүселдези дээш ажыл эгелеп турар. Ол ышкаш Сут-Хөл районнуң «Ишкин» болгаш Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозтарының төвүнде көдээ интеллигенция культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылынга идепкейлии-биле киржип, чаа-чаа эгелекчи саналдарны үндүрүп турар.

Көрүлденің база бир кол негелдези болза культура-чырыдыышкын албан черлериниң материалдыг базазын быжыглаары болур. Бистиң областа дыка хөй культура албан черлери таарымчалыг оран бажыңнар-биле хандырттынмаан. Уран-чүүлүн эт-херекселдери, ылангыя музыка аймаа чедишпес болуп турар. Партия, совет, хөй-нинти организациялары, МТС, колхоз, совхозтарның болгаш бүдүрүлге, ажыл-агый организацияларының удуртукчулары культура албан черлериниң ажылдаарынга таарымчалыг бүгү байдалларны тургузарынче чогуур кичээнгейни салыры эргежок чугула.

Культура-чырыдыышкын ажылы — ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинин хереэнге эң чугула чепсек болур. Бүгү Россияга культура албан черлериниң көрүлдези болза ооң ажылын моон соңгаар улам бедидеринге улуг рольду ойнаар.

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКҮҮСКОМДА

Чоннуң иштинде бижик билбес чорукту узуткаар дугайында

СЭКП обкомунуң бюрозу болгаш облсоветтиң күүскому чоннуң иштинде бижик билбес чорукту узуткаар дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, областың чугуур назылыг чонунуң иштинде бижик билбес чорукту узуткаарының ажылы дыка сула чоруттунып турар деп демдеглээн. Ылаңгыя СЭКП-ниң Кызыл хооркому болгаш хоорküүском, СЭКП-ниң Каа-Хем, Бии-Хем, Барыын-Хемчик, Сүт-Хөл райкомнары, райküүскомнар бижикти билбес болгаш биче билир кижилерни өөредир талазы-биле ажылды багай организастаанар, ооң түүнелинде ол районнарда ажга чедир дыка хөй кижи бижикти билбес болуп турар.

Областың улус өөредилге кылдызы, СЭКП-ниң чамдык райкомнары болгаш райküүскомнар бүгү-нинтиниң ыяавыла өөредилгезинин дүрүмүнүң негелделиг ыракта күүсетпейн турарлар, ооң улазмындан бижик билбес чорук аныяктарның иштинде хөй болуп турар. Чамдык районнарда, колхозтарда болгаш совхозтарда бижик бөлүмүнүң ажылы сөөлгү үеде дыка сулаан. Хоорайларда-даа, ылаңгыя көдээ суурларда хереэженнериниң иштинде бижик билбестерниң саны ам-даа хөй болуп турар. СЭКП обкомунуң болгаш райкомнарының хереэженнер ортузунга ажыл чорудар кылдыстери бижик билбес хереэженнерни бижикке өөредириниң талазы-биле боттуг хемчег албайн турганнар.

СЭКП обкомунун бюрозунун болгаш облсоветтиң күүскомунуң доктаатканы болза.

1. Бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле ажылды 1959 чылда Бүгү-эвилелдиң чоя чизелиниң эгелээринге чедир доозар дугайында эргежок чугула хемчеглерни алырын СЭКП-ниң хоорай болгаш районнар комитеттеринге, хоорküүскомга болгаш райküүскомнарга хүлээткен.

2. СЭКП-ниң хооркомунга, райкомнарынга, хоорküүскомга болгаш райküүскомнарга хүлээткени:

а) 16-дан 50 харга чедир назылыг бижик билбес кижилериниң бүрүн даңзыдын доп-дораан чорудар, ол ажылды ажылчы чоннар депутаттарының хоорайлар, суурлар болгаш көдээ Советтеринге дааскан.

Бижик билбестерни өөредир чорукту өөрөөн дылының кырынга тус-тус кижилер зайы-биле-даа, бөлүк-бөлүү-биле-даа чорудуп, ол сорулгага башкыларны, комсомол активчилерни болгаш ол ажылды кылып шыдаар өске-даа кижилерни ажыглаар. Бижик билбестерни өөредириниң хереэнге эң-не онзагай болуп шылгараан, хүндүлүг бижиктериниң болгаш акша күүдүнүң шанналынга кирген чогуур кижилерни илередип, СЭКП обкомунга болгаш облküүскомга кирип турар;

б) бөлүк-бөлүү-биле-даа, тус-тус кижилер зайы-биле-даа бижик билбес кижилерни бижикке өөреткен кижилерге, ол өөредилгениң шынарының дугайында чүүдүр хынаалданы кылганының соонда бижик билир кылдыр өөредип кааны кижи бүрүзү дээш 100 рубль хемчээлдиг төлелгени чорударын доктааткан;

в) бижик билбестерни өөредириниге эргежок чугула бажың-балгатты үндүрүп бээр, оларны оттулар чүүл-биле, чырыткы-биле, чогуур херекселлер-биле хандырган турар ужурлуг. Школаларның, өөредилге черлериниң бажыңнарын өөредилгеден дашкаар үеларде база клубтарны, кызыл булуңнарны, номчулга черлерин болгаш албан черлериниң база бүдүрүлгелериниң бажыңнарын ажыл шагындан дашкаар үеларде бижик билбес улуг назылыг кижилерни өөредириниге ажыглаарын чөпшээрээн.

3. Облонога даасканы:

а) чоннуң иштинде бижик билбес чорукту узуткаарынга улус чырыдыышкынының ажылдакчыларының идепкейлиг киржилгезин хандырар, чогуур школаның районунуң кавызында чурттап турар бижик билбестерни школа бүрүзүнге быжыглаан турар;

б) бижик билбестерни өөредириниге эге школаларның өөредилге номнарын ажыглаар, улус өөредилгезиниң хоорай болгаш район кылдыстерин бөлө улус өөредилгезинин инспекторларын дамчыштыр бижик билбестерни өөредириниң талазы-биле методиктиг удуртулганы хандырөр болгаш бижикти биче билирлерни өөредирин организастаар.

4. Уругларны ыяавыла өөредир чорукту четпес күүседип турары чоннуң иштинде бижик билбес болгаш биче билиг чоруктуң бар болуп турарының чылдагааннарының бирээзи болуп турарын барымдаалаан, 7-ден 16 хар чедир бүгү уругларны иштинде билигниң школаларынче бүрүнү-биле хаара тударының хемчеглерин алырын, чеди чылдың өөредилгезин доскуже чедир школадан уругларның чанар чоруун болдурбазын СЭКП райкомнарынга болгаш райküүскомнарга дааскан. Эргежок чугула апарган таварыгларда иштинде билигниң школаларынга назыны эрте бергеннериниң тускай классларын ажыдарын облонога хүлээткен.

5. Чоннуң болгаш хамыктың мурнунда профэвилелдиң кежигүннериниң иштинде бижик билбес чорукту узуткаарынга профэвилел организацияларының киржилгезин, ол сорулгаларга эргежок чугула акша-хөрөнгини үндүрүп турган хандырарын областың профессионалдар эвилелдериниң чөвүлелинге дааскан.

6. Чоннуң, хамыктың мурнунда аныяктарның иштинде бижик билбес чорукту кыска хуусаада узуткаарының хереэнге комсомолчуларның идепкейлиг киржилгезин хандырарын ВЛКСМ обкомунга дааскан.

7. Хуучу кежигүннериниң иштинде бижик билбес чорукту узуткаарының талазы-биле хемчеглерни алырын, ол сорулгага акша-хөрөнгилерни үндүрүп бээриниң дугайында айтырыгны чугаалажып көрүп облпотребсоюзка хүлээткен.

8. Чоннуң иштинде бижик билбес болгаш биче билир чорукту узуткаарының талазы-биле кылдынгаш ажылдарының түүнелдерин 1958 чылдың ноябрь 1-ниң бетинде СЭКП обкомунга болгаш облküүскомга кирген турарын СЭКП хооркомунга, райкомнарынга, хоорküүскомга болгаш райküүскомнарга дааскан.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАРГА АЛДАР КЫЛДЫР

Соңгулдаларга алдар кылдыр

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң тулуг ыяжы белеткээр звенозун Биче-Шуй деп черде организастаан. Ында 70 ажыг колхозчулар ажылдап турар. Звенога 11 ажыл аттарын, 1 тракторну быжыглап берген.

Звенонуң киржикчилери ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларга алдар болдурган социалистиг чарышты калбартпышаан, кыска үенин иштинде 4500 чудукту кезип белеткээн болгаш 1500 чудукту машина оруунче үндүр сөөрткен. Ыяш кезикчилери М. Чымба, О. Телик, М. Шойгу, сөөрттүкчүлер Мандай-оол, Х. Самбың, С. Бадыргы, С. Севээн олар ажылдың хүн нормазын 125—190 хуу чедир күүседип турарлар.

С. ШИРАП.

Соңгулдалар хүнүнге чедиишкиниг ужуражыр

КӨК-ЧЫРАА. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажылагый артелинин колхозчуларының январь 24-те болгаш хуралынга Көк-Чыраа соңгулда участогунуң участок комиссиязының составынга кандидатура депшидерининг дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Участоктуң соңгулда комиссиязының составынга колхозтуң хлеб быжырыкчызы Т. Б. Дарый, учетчик Д. О. Самбуу, колхозчу Б. Ч. Доржукай, библиотека эргелекчизи Б. Д. Хууракай, хову бригадазының сөөрттүкчүзү М. С. Шыгжаа, колхозчу О. Х. Төмүр-оол, хову бригадазының бригадири Д. К. Хууракай оларны хуралдан чаңгыс үн-биле депшиткен.

ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларның хүнүнге күш-ажылчы белектиг ужуражырынга тодаргай хүлээлгелерни ол хуралга колхозчулар база илередип турган. Бо чылдың тудугларынга 2000 кубометр ыяш херек, ону эш Агбаанга удурткан бригада Сенек-Бажында кылып турар. Олар ам белин 500 ажыг кубометрни белеткээн. Школага, эмнелгеге база артель бүдүрүлгелериниге хереглээр оттулар ыяшты комсомолчу-аныяктар бригадазы кылып турар.

Тудуг ыяжын прицептиг 2 автомашиналар-биле колхоз төвүнче сөөрттүп турар.

Социалистиг чарыш калбарган

Чөөн-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунда иштинин малын кыштан хүр ажырар дээш болур-чогуур хемчеглер алдынып турар.

Ап чорудуп турар хемчеглериниң иштинде комсомолчу-аныяктарның 9 кижи составтыг бригадазы биче эвес ажылды кылып турар. Олар 5 кыштагларның көрженин коптарып, кажааларны чылыглааннар. Оон ыңай районнуң комсомол комитетинин секретары эш Хунажык баштаан 6 кижи үш кыштагның көрженин коптарып, кажааларны кургаглааннар.

Бир автомашина болгаш шанактыг аттар-биле колхозчулар кыштагларже мал чемнерин үргүлчү сөөрттүп турар. Ийи кезек черде чаа курлавыр кыштаглар база белеткеттинген.

Колхозтуң шээр малы кидин оолтап өгелей берген. ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларның хүнүнге чедиишкиниг ужуражыр төлээде, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээш малчыннарының арызында социалистиг чарыш калбарган

Х. БЮРБЮ.

Бедик көргүзүглерлиг ужуражыр дээш

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң чоланчызы Д. Седип бодунуң колхозунга чеди чыл дургузунда чоланчылап келген. Автомашинаны шын ажыглаарының улуг дуржулгазын ол чедип алган. Техниканы камныг эдилеп, оон техниктиг ажаалгазын график бөлүүр чорударын дуржулгалыг чоланчы бүрүн сагып турар.

Бодунуң арга дуржулгазын аныяк чоланчыларга дамчыдып, үрелген кезектерни дүрген септеп алырының аргаларын, база кывар-чаар материалдарны камналгазын каанчал чедип ап турарын оларга чугаалап берип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Советинге болур соңгулдалар хүнүнге бедик көргүзүглерлиг ужуражыр дээш ай оналгаларын 150—200 хуу күүседир деп хүлээлгени чоланчы алган.

К. ДЕКПИР.

ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларга белеткел

Дүүн, январь 28-те ССРЭ-ниң Дээди Советинин Национаддар Советинге соңгулдалар талазы-биле областың соңгулда комиссиязы болгаш облküүском Тыва автономнуг областан Национаддар Советинге соңгулдалар талазы-биле округтарның соңгулда комиссияларының даргаларының болгаш секретарьларының чөвүлел хуралын эрттирген. Ол хуралга Тыва автономнуг областан Эвилелдиң Советинге соңгулдалар талазы-биле Кызылдың № 331 соңгулда округунуң округ комиссиязының даргазы болгаш секретары базып олурушкан.

Анаа ажылчы чоннар депутаттарының Тыва область Советинин күүсекчи комитетинин оргинструктор кылдызынын эргелекчизи эш Зайцев ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдалар белеткелдерин чорударынга болгаш соңгулдаларны чедиишкиниг эрттиринге хамаарышкан сургаалдалыг илеткел кылган.

Национаддар Советинге соңгулдалар талазы-биле областың соңгулда комиссиязының даргазы эш Өртүн-оол соңгулдалар кампаниязының үеинде комиссияның чорудар ажылының планын чөвүлел хуралдың киржикчилериниге таныштырып берген.

Дээди Советтиң соңгулдаларынга организастыг болгаш техниктиг белеткелдериниң талазы-биле чорудар практиктиг хемчеглерни хуралдың киржикчилери тодаргайы-биле чугаалажып көрген.

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң сут-бараан фермазының саанчыларынга чаа бажыңнар туттуурган. ССРЭ-ниң Дээди Советинге мурнунда болуп эткен соңгулдаларның үеинде ындыг бажыңнар аная чок турган.

Хостут шактарында саанчылар номнарны, солуннарны, журналдарны номчуп турарлар. Олар ам үеде ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдаларга холбаштырган материалдарны солуниардан улуг сонуургал-биле таныжып турарлар.

Чурукта: саанчы Ч. Чаянмаанның өөрүнге солунну дыңналдыр номчуп олурары.

Фото С. Феоктистовтуу.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

Шуурмакта ажылчыннар ортузунга партийжи-агитацияны күштелдирер

Тес-Хем районнуң Шуурмакта ыяш ажыл-агый чери 1957 чылдың дургузунда ыяштан бүдүрүп үндүрер иинти продукцияның планын 117 хуу күүседип, чоннуң калбак хереглелин хандырар тәлазы-биле алаан ажылдарны кылган. Бүдүрүлге черинде мурнакчыларның саны көвүдеп турар. Чижээ, Вяткин, Горбунов, Гаев алышкылар болгаш өскелер-даа боттарының үлүг нормазын доктаамал 150—200 хуу күүседип турарлар.

Бир эвес СЭКП Тес-Хем райкому болгаш бүдүрүлге черинде партия эге организациязы ажылчыннарның ортузунга агитас-массалыг болгаш организакчы ажылды эки организастаан болза, ол бүдүрүлге бүдүрүп турар продукцияларының шынарын бедидип, бот-үнезин чингедип, аңаа күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыдып тургаш, моон-даа артык бедик көргүзүглерни чедип алган турар иймек.

Бүдүрүлге чери чыл бүрүде улам-на калбарып, ажылчыннарның саны өзүп, бүдүрүлгеге бо үеним чаа техниказын ажылаары улам-на көвүдеп турары-биле чергелештир Шуурмак суурнуң чурттакчы чону өзүп, ында башкылар, эмчилер, инженер-техниктиг ажылдакчылар база немежип турар.

Партия эге организациязы партиянын кыйгырыгларын болгаш шиитпирлерин боттандырар талазы-биле массаларның ортузунга агитастыг болгаш организастыг ажылды чорудар соруглалыг деп, СЭКП-ниң Уставында чугаалап турар. Ындыг турбуже ында партия организациязы (секретары эш Соколов) ажылчыннарның болгаш суурнуң чурттакчы чонунуң ортузунда агитас-массалыг болгаш культура-чырыдыышкын ажылын дыка четпес тургускан. Партия организациязының чанында 18 кижи составтыг агитколлективти организастаан, оон удуртукчузунга школа эргелекчизи эш Петрованы бадылаан. Агитаторларның чамдызы суг сонгулдаларының үезинде кезек када биче ажылдаан болза-даа, ол сонгулдалар эрткен соонда агитас ажылы шуут соксаан. Инженер-механик эш Мироновту партия организациязы агитатор кылдыр бадылаан деп, даңзыда киирип каан. А херек кырында агитатор Миронов агитация талазы-биле чүү кылганы деп айтыраргa агитатор кижи мен деп чүвени ол шуут билбес болган. Агитатор деп даңзыда кирип турар, херек кырында ажылдавайн турар өске-даа «агитаторлар» бар.

Агитаторларның сургалдалыг чөвүлел хуралдарын, семинарларын организаставайн турар, агитколлективтиң ажылының дугайында айтырыгны партия хуралынга чаңгыс-даа катап чугаалажып көрбээн.

Цехтерде—чазаныр мастерскаяда, пилорамада көскү агитация, ылангыя лозунг, плакаттар чок, көргүзүг болгаш Хүндүлел самбыраларынга ажылдың түннелдерин, бүдүрүлгениң мурнакчыларын кергүспейн турар.

Бүдүрүлгениң ажылчыннары болгаш суурнуң чурттакчы чону 1958 чылдың солуннарынга болгаш журналдарынга чагылганы элээн организастыг чоруткан. Ындыг болза-даа, олар боттарының чагылгаларын өй-шаанда албайн турарлар.

Шуурмак суурда аныяк өскеннер элээн хөй, ында комсомол эге организациязын тургускан болза-даа, аныяктарның ортузунда кижизидилге ажылы дыка четпес. Чамдык аныяк өскеннерниң ортузунда сүзүк чүдүлгелиг-даа кижилер бар. Ындыг турбуже, ВЛКСМ райкому, оон секретары эш Орус-оол ында комсомол организациязының ажылын сонуургавайн, боттуг дузаны көргүспейн, аныяктарның кижизидилгезинге кичээнгей салбайн турар.

Кандыг-даа үлетпүр бүдүрүлгениң ажылының чедишкини ында партия организациязының масса-политиктиг, идеологтыг ажылының деннелиңден хамаржыр деп бистиң партиявыс өөредип турар. Ынчангаш Шуурмакта ыяш ажылагый черинің 1958 чылда бүдүрүлге планнарын доллур болгаш ажыр күүселиринче, ССРЭ-ниң Дээди Советинге ам болур сонгулдаларны күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерлиг уткуурунче ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны мобилизастаары, оларның ортузунга партийжи-политиктиг болгаш культура-массалыг ажылды күштелдирери ында партия эге организациязындан, Тес-Хем райкомундан шыңгыы негеттинип турар.

А. ТӨГҮТ-ООЛ,
СЭКП обкомунуң инструктору.

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң кадарчызы Шарап Сидоо Сундуевичиниң ажаалгазында элээн хөй эрте төрүүр хойлар бар. Төрээн хойларның хураганнарын менди алыр дээш кадарчы улуг кичээнгейни салып турар.

Чуруктa: Шарап Сидоо Сундуевич чаа төрүттүнген хураганнары-биле.
Фото С. Феоктистовтуу.

Колхозтуң малы хүр чыл ажып турар

Өвүр районда «Кызыл тук» колхоз 90 чылын мал кыштагладыышкынынга белеткелди багай эвес организастаан. Бар кажааларның септелгезин хынамчалыг чоруткан, чаа кажаалар немей тударының планын чедишкиниг күүсеткен.

Ниитиниң малын менди болгаш хүр кыштагладырынга чугула кичээнгей салдынган. Ол ажылда дуржулгалыг 180 ажыг малчыннарны быжыглаан, кышы одарны чөп ажыглап, белеткеттинген мал чемнерин камныг шын чарыгдан турар. Бо хүннерде 130 тонна сиген болгаш 512 тонна силос фермаларда бар, ам-даа немей сөөрттүп турар.

М. СААЯ.

НИИТИНИҢ МАЛЫНГА ЧАШ ТӨЛ НЕМЕЖИП ТУРАР

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң фермаларында инектер бызаалап турар. Кызыл-Чыраада № 3 сүт-бараан фермазында 12 инек төрээн. Ында саанчылар О. Долгар, Б. Баазан олар чаш бызаалар ажаарынга эки ажылдап турарлар. № 2 сүт-бараан фермазында 40 ажыг инектер бызаалаан. Чаш бызаалар тус-тус клеткаларлыг кажаада, эки азыралда турарлар.

М. МЕНДОТ.

КӘДЭЭ СУУРЛАРНЫҢ КУЛЬТУРАЗЫН БЕДИДЕР

Шекпээржилерниң эгелекчи чоруун улам калбартыр

Хайныышкынныг күш-ажыл хүнүнүң соонда колхозчулар культурлуг дыштанырын, солун лекциялар, илеткелдер дыңнаарын, чаа киволар көөрүн күүсээрлер. Ынчалза-даа Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозтуң клубунга болгаш библиотеказынга моон мурнунда ол талазы-биле кандыг-даа хемчеглерни кылбайн турган. Ылангыя ийи чыл бурунгаар тудуп эгелээн клубтуң тудуу 1957 чылда-даа доозулбаан турган. Библиотека ынай тар өрээлге турган. Колхоз суурунуң интеллигенциязы, колхозчулар клубтан болгаш библиотекадан чоннуң культурлуг дыштанылгазын организастаарын негей берген.

Ындыг байдал турда колхозта школаның (директору эш Золотухин) башкылар коллективи клубтуң, библиотеканың ажылын экижидер талазы-биле дузаны чедирер деп шиитпирлээннер. Көдээ чоннуң культурлуг негеледелерин хандырар чоруктуу үнедезини-биле экижидер дугайында кыйгырыгны олар үндүргеннер.

Ол үнелиг эгелээшкинни партияның Барыын-Хемчик райкому, райкүүском болгаш комсомол райкому деткээн.

Бо шимчээшкиниң эгелекчилерин деткивишаан, райкүүском херекселлер садын алыры-биле дузаны клубка көргүскен. Культура эргелели Шекпээрниң клубуыга доштулуурлар, мондалиннер, пес-материалдар болгаш өске-даа үүлдерни бергилээн.

Үстүнде айытган кыйгырыгны хүлээп алганындан бээр үр эвес үе эрткен, ынчалза-даа суурнуң культура амыдыралында көскү өскерилгелер бар апарган. Эге саналды үндүрген башкыларны колхоз даргазы эш М. Минчаа, көдээ Совет даргазы эш М. Хүлер-оол, партия организациязының секретары эш В. Дарый-оол деткээннер. Колхозтуң баштаар черинің шиитпирин ёзугаар культура-массалыг ажылга хереглээри-биле 17 муң рубльди үндүрүп берген.

Ынчангаш, башкылар колхозчулар-биле кады ажылдап киришкеннер: каш хонук иштинде клубтуң суугуларын, соңгаларының ийиги каттарын кылгылаан, оттулар чүүлду сөөрткүлээн, кинобудканы түткан, соңга пөстерин даарап таарыштырыгылаан, лозунгуларны, плакаттарны бижигилээн, бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүмүнге киирин күүсээннерни даңылап организастаан. Ылангыя ыр бөлүмүнге 26, шиниинге —10 кижи бижиттиргилээн, танцы бөлүмүнге киирин колхозтуң барык бүгү комсомолчулары күүсээннер. Бөлүмнерниң даргаларын соңгуулаан, оларның белеткел кичээлдери план ёзугаар чоруп турар. Школаның башкылары: Тайныр-оол — ыр бөлүмүн, танцының —Кыргыс Инна, акробатиканың—Монгуш Обтябрь, Тадар-оол олар удуртуп турар.

Колхозтуң үндүрүп берген акшазы-биле бөлүмнер киржикчилериниге хептер даараар материалдарны саткылап алган, 8 кижи составтыг клуб чөвүлели база тургустунган. Библиотекага тускай өрээлги үндүрүп берген. Клубтуң фойээлин, бөлүмнер кичээлдээр өрээлги чедир кылыры дооступ турар. Шекпээржилерге практиктиг болгаш методиктиг дузаламчы көргүзери-биле областың культура эргелели олче тускай бригада чорудуп, чогуур деткимчени көргүскен болгаш интеллигенцияның ол эгелээн шимчээшкинин областың бүгү девискээринге калбартырын сүмелеп турар. «Кызыл тараачын» колхозтуң баштаар чери, ында партия, совет, комсомол организациялары көдээ интеллигенцияның көргүзүп турар дузалажылганы, колхозчу суурну улам чаагайжыдарының тодаргай планын ажылдап кылганнар.

Ол планда көрүнген чамдык үүлдер мындыг: спорт шөлүн тудуп чепсеглээр, төп фермага болгаш ыяш белеткелиниң черинге ийи кызыл булуңну тургузар, клубтуң чанында бот-тывынгыр уран-чүүлүн бөлүмнерин, дааранылганың, хлеб быжырарының, шыдыраның бөлүмнерин организастаар, клубтуң бүгү өрээлдериниң иштин малгаштап чугайлаар, крышазын кылып доозар, Ленин аттыг кудумчуда 30 бажыңнарны крышалаар, колхозчу бажың бүрүзүнүң чанында 5—5 ыяштарны тарып олуртур, 6 кудукту казар, чунар бажыңны ажыглалга киирер, столоваяны, бөжүлга бажыңын, хлеб быжырар черин, дээрбени, кыры шыныглыг шанны болгаш өске-даа тудугларны 1958 чылда кылып доозар.

Колхозчу суурнуң культуразын бедидер дээш бо походту чедишкиниг чорудар төлээде, оон негелделерин ажылдап кылган, ында кирип турар үүлдер болза: өг-бүле бүрүзүнге халдавырлыг аарыглар болу бээрин болдурбас дээш баш бурунгаар хемчеглерни алыры, бажың бүрүзү бок төгер хааржактарлыг, арыгланыр бажыңнарлыг болуру, өртке удур херекселлерлиг болуру, школага, клубка, колхоз баштаар черге, көдээ Советке улус ижер хайындырган суглар лыг турары, саанчы бүрүзү аржыылдыг болгаш халаттыг болуру, арыг-шеверни сагыры болгаш оон-даа өске.

Бо негелделерни боттандырар төлээде, эге саналды үндүрген интеллигенцияның кижи бүрүзүнге элээн каш бажыңнарны тус-тузында хуваагылап берген, олар ол дугайында үргүлчүнүң харагалзалын кылырлар. Негелделерни пропагандаалар ужурунда оларны чара бижигилээш, школачыларны дамчыштыр өг-бүле бүрүзүнге үлеп бергилээн. Бо хемчегленің күүселдезиниң түннелдерин ай санында үндүрүп турар.

Колхозтуң интеллигенциязы бо улуг херекти боттандырарының оруунга эвээш эвес бергелерге таваржыры чугаажок. Оортан олар кортпас болгаш кортпайн-даа турарлар. Чамдык түннелдер ам-на көстүп келген: клубтуң сценазын шагда-ла каастап кылган, ында ССРЭ-ниң Сүлде демдээ болгаш 15 эвилелдешкен республикаларының күруне туктарын чуруп делегилээн, сценаның мурнуу чарыында Маркс—Ленинниң овур-хуразулерин чуруп аскан. Клубче кирип чыдарга колхозтуң эң дээре ажылдакчыларының фото-чуруктарын делегилээн Хүндүлел самбызазы каракка онзаланып көстүп келир. Оон ийлериңде чараштыр кылган плакаттарда «Кызыл тараачын» колхозтуң курлавырлары» деп ат-биле көргүзүглерни кылгылаан. Клуб ам аныяктарның, колхозчуларның ынакшылдыы-биле дыштаныр чери болуп эгелээн. Дыштанылганың кежээлери аңа каш удаа болгулаан. Оларның биразының «Совет Тыванын 5 чылы» колхозтуң школазының башкыларын чалап келдирген болгаш аңаа Шекпээр школазының башкылар коллективи концерт көргүскеннер. Клубта дежурныйлаар чорукту база организастаан. Моон мурнунда эгелээн ажылды дүргедеткенинин түннелинде колхозчуларның бажыннарында радио чугаалап эгелээн, Ильичиниң лампочказы херелленип үнген. Ыяш белеткелиниң черинде кызыл булуңну кылган. Перспективтиг иланда айыткан чүүлдерниң күүселдезиниң баштайгы түннелдери бо-дур.

Шекпээржилерниң бо инициативазын Бай-Тайганың көдээ интеллигенциязы база деткип, бо талазы-биле тодаргай хүдэлгелерни алгылаан. Чижээлээрге, «Мурнакчы» колхозка болза, клубту малгаштап, чугайлаарын июньнуң 1-ге чедир доозар, марттың 1-ге чедир клубтуң соңгаларының ийиги рамаларын кылыр, клубтуң бүгү хаалгаларын солуп кидис-биле шывар, шалаларын, соңгаларын, хаалгаларын будуурун июль 15-ке чедир доозар, клубтуң девискээрин чайын херимнээр болгаш оон-даа өске хүлэлгелерни алгылаан. Интеллигенция болгаш аныяктар бот-тывынгыр уран-чүүл бөлүмүн тургузарын база шиитпирлээннер. Ындыг хүлэлгелерни районнуң өске-даа колхозтарында ап турар.

Барыын-Хемчик болгаш Бай-Тайга районнарның көдээ интеллигенциязы эн-не чаа, солун айтырыгны көдүрген болгаш Тыванын көдээзинде культура революциязын улам калбартырынга кайгамчык эки эгелээшкинни кылганнар. Бо эгелекчи чорук областың өске-даа районнарынга бүгү-ниитиниң деткимчезин алыры чугаажок.

Р. БЕРГЕР.

Аныяктарның кижизидилгезинче кичээнгейни күштелдирер

Сүт-Хөл районнуң комсомолчулары болгаш эвилелдің кежигүнү эвес аныяктары ажыл-агый, культура тургузуушкунунга идепкейлиг киржип турарының, оларның күш-ажылчы чедишкиннериниң дугайында хөй чүүлдерни чугаалап болур. Ынчалза-даа комсомол эге организацияларының ажылынга оперативтиг удуртулга, аныяктар ортузунга кижизидилге ажылы ам-даа чогуур деңнелде тургустунмаан.

Ылаңгыя СЭКП райкому, оон секретарылары болгаш килдистериниң эргелекчилери, партия эге организациялары комсомол организацияларының ажылын сонуургап көрбейн турар. СЭКП райкомунуң бюрозу эрткен 1957 чылдың дургузунда районда комсомол ажылының байдалының дугайын чугаалажырын безин сонуургаваан.

ВЛКСМ райкому (секретары эш Куулар) комсомол эге организацияларынга удуртулганы эвижитпейн, дыка эренгей ажылдап турар. Көдээ ажыл-агыйда аныяктар ортузунга социалистиг чарышты эки организаставайн келген. Эрткен чылдың часкы болгаш күскү хову ажылдарының үезинде аныяктар бригадаларын организаставаан, колхозчу комсомолчулардан 30 кижи күш-хүнүнүң минимумун күүсетпээн.

Бо өөредилге чылында районда организастаттынган комсомол чырыдыышкынының бөлүмнериниң хөй кезии ажылын соксаткан. Аныяктар темаларынга лекциялар номчулгалары организастаттынмайн турар. Күш-культура болгаш спорт ажылы ала-чаягаарлаашкынныг байдалбиле чоруп келген.

Комсомолдуң кежигүн дадывыры безин четчези-биле хавыртынмайн турар. Ылаңгыя «Алдан-Маадыр», Киров аттыг колхозтарда комсомол организациялары дадывырны 3 ай чедир хавырбайн турганы илереэн.

Н. ЧЫРТАКПАН.

14 миллион билеттер ойнаашкынга таваржыр

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели акша болгаш өртектиг үүлдерниң лотерейин 1 миллиард рубль түңге тарадыр дугайында 1957 чылдың декабрь 12-де доктаал хүлээп алган. Лотерей билеттерин 1958 чылдың февраль 1-ден эгелеп садар. Лотерей билеттерин чоннуң ортузунга садарын бүдүрүлге, өлбан черлериниң болгаш колхозтар баштаар черлериниң чанында күрүне кредидинге болгаш ажаалга хереэнге дузалаар комиссиялэрниң төлэлекчилерин база ол ышкаш почта салбырларын, магазиннер, театрлар кассаларын, солун садар киоскаларны дамчыштыр эки-тураның принцивинге үндезилээш туда садар. Лотерейниң ойнаашкынныг тиражы бо чылдың май айда болур. Бир билеттиң өртээ 5 рубль.

Шупту 200 миллион лотерей билеттерин үндүрер, оон иштинден 14 миллион билет 400 миллион рубль түңнүг ойнаашкыннарны ойнап алыр. Оон иштинден өртектиг үүлдерниң 100 муң ойнаашкыннары болгаш акшага 13 миллион 900 муң ойнаашкыннар таваржыр.

Акша ойнаашкыннарының хемчээли 20 рубльден 5000 рубльге чедир тодаргайлаттынган.

Ойнаашнынга дараазында өртектиг үүлдер таваржыр: автомобиль «Волга» 100, автомобиль «Москва» 300, мотоцикль «М-72» 1100, мотороллер «Тула-200» 750 кезек, 20000 чаваг тергелер, радиола «Эстония» 250 кезек, магнитофоннар «Яуза» 1800 кезек. 500 пианиналар, янзы-бүрү маркаларның 23000 хол шаактары, холдуң болгаш буттуң даараныр машиналары 20000 кезек, 5500 хевистер болгаш оондаа өске.

Өртектиг үүлдерге таварышкан лотерей билеттериниң эзлери ойнап алган үүлдериниң доктаатган өртээн бодунуң күзелин ёзугаар акша-биле төледип ап болур.

500 рубльге чедир таварышкан ойнаашкыннарны областың бүгү ажаалга кассалары төлеп бэрип болур, а 500 рубльден 5000 рубльге чедир төлелгени Кызылдың төп ажаалга кассазы чорудар.

Ойнаашкынга таварышкан билеттерни 1959 чылдың январь 1-ге чедир төлеп берип болур. Ол хуусаа эрткен соонда ойнаашкынга таварышкан билеттерниң төлелгезин чорутпас болгаш күш чок болур.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң төрүүр малы массалыг оолдап турар. Чоокку хүннерге чедир 25 инек болгаш 300 ажыг баш хой, өшкү төрээн. Оон иштинде хойжу Күдерек 140 хойдан 141 хураганны алган болгаш оон өске хойлары хүн үргүлчү төрүп турар.

Колхоз баштаар чери хөй аттарны, шыраларны болгаш тевелерни кыштагларже, фермаларже мал чемнери сөөрттүрүгге тускайлаан. Чаш болгаш төрээн малдарга эки шынарлыг сигенни, силосту, ногаан чемнерни, дээрбеге чуура тыртыргаан суланы берип, дус, кужурну чылгадып турар. Ыяштан ырак черлерде малчыннарны одаар ыяш-биле хандырып турар.

М. ОЧУР.

* * *

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозу 1957 чылда күрүнеге хаван эъди дужаар планын ажыр күүсеткен. Бо чылын хаваннарның баш санын өстүрбүшаан, күрүнеге эът планын күүседириңге хаван эъдиниң улуг-хуузун улгаттырар дээш ажылдап турар. Төрүүр 24 улуг хаваннардан ам 11 хаван оолдаан болгаш 110 чаш төл алдынган.

С. ТАВА-САМБУ.

* * *

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң мурнакчы хойжузу Х. Дадарык мурнуку чылдарда хой ажылынга чедишкинин быжыглаышаан. 1958 ажыл-агый чылында 315 хураганнарны менди камгалап алыр деп социалистиг хүлэлгени алган.

Январь ортанга чедир оон коданынга 27 хой хураганнаан, оон 28 хураганны алган.

Х. ЧИМИТ.

Радио дыңнакчыларының хуралы

Чоокта чаа Баа-Хем районнуң Күнгүртүг суурга радио дыңнакчыларының хуралы болуп эрткен. Аңаа областың радио-информация черинің ажылдакчылары олурушкан.

Каш чылдар мурнунда Күнгүртүгге радио белдири чок турган, ам колхозчулар делегейде болгаш бистиң Төрээн чуртуныста болуп турар болуушкуннарны хүнбүрү дыңнап турарлар. Областың мурнакчы малчыннарының арга, дуржулгазын, малчыннарга литературалыг дамчыдылгаларны калбаа-биле чорударын болгаш суурда радио белдириниң ажылында четпестерниң барын санал бергеннер демдеглээннер.

Ш. БААЗАН.

Эрткен чылдың частырыгларын катаптавас

Бай-Хаак машина-трактор станциязы эрткен чылдың часкы тарылгазынга багай белеткелдиг ужурашкан турган. Ол үеде часкы хову ажылынга кирген тракторларның, көдээ ажыл-агыйның өске-даа машиналарының чамдыктары каш-ла шакта ажылдаан соонда, үрелип турар. Ол чорук септелгениң хожуаанындан, а кажан тарылга эгелээринге чедир каш-ла хонук арткан турда, септелгени кончуг далаш-биле, шынар чок кылганындан болган.

МТС-тиң удуртукчулары эрткен чылдың частырыгларын бо чылын катаптавас дээш бүгү хемчеглерни алыр ужуулуг. МТС коллективи бүгү техниканы Совет Армияның 40 чыл болган овнуп хүнү — февраль 23-ке чедир бүрүн септеп дооскан турар дугайында социалистиг хүлэлгени алган. Ажыл-херектиң шын организастаашкыны, септелгени график ёзугаар чорудары негеттинип келген. Ындыг-даа болза, бо ажыл шулуудавастаан.

Кол инженер эш Кравченко МТС-те артык кезектер бүрүн бар деп бадыткан турган. Ынчалза-даа ол бадыткал чүвениң шынынга дүүшпес болган. Эрткен чылдың 4-кү кварталында дизельдиг 10 тракторларны септээр турган чүгле 4-түү септээн. Ол хуусаада тракторларның четче септеттинмээнинин чылдагааны артык кезектер чогундан болдунган. Ам тракторлар септелгезинің чыл планы январь 20-те чедир чүгле 68 хуу күүсеттинген.

Эш Кравченко мастерская эргелекчизинге боттуг дузалажыр, ону ажылга өөредир талазы-биле тодаргай хемчеглерни албайн турар. Бистер мастерскаяга баарывыска, ында дыка хөй кижилер бар болду, оларның аразында ажыл кылбайн, аңаа кылаштажып турар кижилер эмгежок болган. Чыын эптээр белдирниң бригадири эш Закурдаев биске ужурашты, сыптап каан 4 шивегейлерни холунга тудуп алган чораан.

— Көрүнер-даан, шивегейлер сыптап алдым, идиктерим оюлгулай берген, септээр мен ыйнаан. Кылыр чүве чок-тур. Ооа боларны-даа кылып алза, эки-ле болгай—деп ол чугаалап турар болду.

Эш Закурдаевтиң удуртканы чыып эптээр белдир өске белдирлерден дээре ажылдап турар. Кажан артык кезектер барда, ол белдир онаашкан ажылынын нормазын ажыр күүседип турган. Артык кезектер чокта, ам кижилер аңаа турар. Оларны ажылдан оспаксыраап турар деп болбас, харын олар чаңгыс-даа минутада аңаа турбайн ажылдаарын күзеп турар. МТС-тиң удуртукчулары артык кезектерни дарый тыварының айтырыын шиитпирлээр херек. Мастерскаяга күш-ажылды шын организастаары, ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери онза негеттинип турар. Чамдык артык кезектер чок-даа болза, машиналарның өске бар кезектерин соксаал чокка септээр ажылды организастаары чугула.

МТС-тиң директору эш Чернов, партия организациязының секретары эш Маслов септелгени улуг сонуургавайн турар. А директорну өске чүүлдер дүвүредип турар, чүл дээрге, оон адрезинге болган шүгүмчүлелдерге ол ынак эвес, боттарының бодалдарын, шуут чугаалаан кижилерни канчап-ла ажылдан үндүрерин бодаар. Эрткен чылын чүс хире кижиниң ажылдан үндүрткени аңаа таварылга эвес. МТС коллективи септелгени чогуур хуусаада, эки шынарлыг доозар дээш бүгү күжүн эвилелдээри шынгыы айтырыг болуп турар.

К. КОРОЛЕВ,
О. САМБЫЙ-ООЛ.

Тес-Хем районнуң «Чодураз» колхозунуң хоюнуң кадарчылары Ак-оол Доржу болгаш оон кадайы Ак-оол Мария олар Эрзиниң кышкы үеде хар эвээш дүжер болгаш элбек оттуг черлериниде хоюн одарладып турар. Кышкы ажааладаны эки тургусканындан хойнуң күш-денгели семис шыырак.

— Бистиң чаш хураганнар күлээп алырывыс ам удавас. Малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр сорулга бистиң хүлэлгевис—дээш Ак-оол Мария ханада өскан плакатче айыткаш чугаалаан.

Чуруктa: Ак-оол Мария.

Шилиндек үрезин дээш сагыш салыр

—Часкы тарылгага хереглеттинер четчир санныг үрезин культуралары баштайгы бедүүн арыглаашкынны эрткеш, «ОС-3» машинага арыглаттынган. Ам тараа культураларының үрезининче сагыш салган хереэ чок боор—деп Чаа-Хем районнуң «Найырал» колхозунуң даргазы эш Балчый-оол чугаалап орар.

Тарылгага үрезин белеткели колхозга багай чоруттунуп турар. Үрдунган үрезиннерниң хемчээли ниити план ёзугаар алырга ам-даа 60 тонна херек,

Колхозтуң урган тараа культураларының үрезини үнүжүнүң талазы-биле хынаалдага кирген. Оон илерээни болза, кызыл-тастың «Москва» деп сорттуг үрезининиң 54 хуузу үнмес болган. Өске-даа культураларның үнүжүнүн шынары куду.

Моон-биле кады картофель үрезининче база-ла эвээш кичээнгей салдынган. Ол культураның хереглеттинер үрезининиң 50 хуузу үрдунган. Оон четпезин тыптынып алыр дугайында ажыл чоруттунмаан.

Үрезин белеткелиниң айтырыын өртель баштаар чери чугулалап көөрү чугула.

Х. ШАРАБИИ.

ӨЛҮК ТЫВЫЖЫНЫҢ ПЛАНЫН КҮҮСЕДИР

Бай-Тайга районнуң чаңдык колхозтары белеткел конторазы-биле чарган керээлерин бүгү көргүзүүлер талазы-биле чедир күүсетпээн. «Тиилелге» колхоз күрүнеге 23 муң рубльдиң өлүүн дужаар турган, бо хүннерге чедир чүгле 2 муң ажыг рубльдиң өлүүн дужаган, а киш планының күүседезинге кириштир колхоз чаңгыс-даа киш дужаавган. Сталин аттыг, «Мурнакчы» колхозтарда өлүк тывыжының байдалы моон дээредевейн турар. Ынчангаш колхозтарның баштаар черлери аңныыр сезонунуң бүгү хуусаазын чөп ажыглап, өлүк тывыжының планын күүседири чугула.

В. УЙНУКАЙ.

Өлүк тывыжына аңчы ыттарның ролю

Тыва область аңныыр талазы-биле Совет Эвилелинде эң байлак черлерниң бирээзи болуп турар.

Өлүк тывыжына чурт иштиниң ээрги (тыва уксаалыг) ыттары улуг рольду ойнап турарлар. Ынчангаш областың дуржулгалыг аңчылары эки ыттарны боттарына тудуп турары таварылга эвес. Тоджу районнуң «Май 1-зи» колхозта аңчы Ак Теберек эрткен чылын «Ак-Хол» деп ыды-биле аннаан 40 киш олчалыг болган, а «Совет Тыва» колхозтуң аңчызы Елизавета Бараанның «Черликпен» деп ыды ээзинге 50 кишти истеп тып берген. Бо ышкаш чижектер дыка хөй.

Чурт иштиниң ээрги ыттарының уксазын болгаш янзы-бүрү аннарга баар шынарын тодаргайлаары-биле эрткен чылын облкүүскомнуң чанында аңныыр инспекциязы эвээн каш районнарга болгаш Кызыл хоорайга аңчы ыттарның хынаалдазын чоруткан. Ээрги ыттарның аң истеп тывар талазы-биле эки шынарын хынаалда база катап бадыткаан. Ынды болзаа сөөлгү чылдарда аңга баар ээрги ыттарның уксаазы өске уксаалар-биле холужуп турары илерээн. Хынаалага кирген бүгү ыттарның чартык хуузу кандыг-даа уксаа чок хайнак болганындан холуттурган. Ылаңгыя Улуг-Хем, Бай-Хем, Таңды районнарда болгаш Кызыл хоорайда ыттарның хөй кезии кызыгаар черлеринде турып турар албан ыттары-биле хайнактаткан. Чурт иштиниң ыттары өске уксаалар-биле хайнактажырга, олар аң истээр, ээрер эки шынарын кескүүбиле чидирип турар. Ол чоруk аңныыр ажылын чедишкиннинг чорударынга улуг моондактыг болуп турар.

Ээрги ыттарның уксаазы Тожу районда өске районнарга бодаарга эки байдалда турып турар. Хынаалага кирген 182 ыттарның чүгле 26 хуузу багай болган, а 56 ыттар аң истээринге эң эки шынарлыг болган болгаш оларның дыка хөй диплом-биле, а ээлери өртектиг белектер-биле шаңнаткан.

Аң, өлүк тывыжына ээрги ыттарның ажык дузазын үнелеп көрбүшаан, чурт иштиниң ыттарын өске уксаалар-биле хайнакташтырбазы чугула. Аңчының бүзүрелдиг эжи болгаш дузалакчызы ээрги ыттар өлүк тывыжына улуг рольду ойнап турарлар.

А. СОСУНОВ,
Бүгү-россий категориязының эксперт-кинологу.

БҮГҮ КҮШТҮ — КОЛХОЗТАР БОЛГАШ МТС-ТЕР ТУДУГЛАРЫНЧЕ

Колхозчу тудугларны улам калбартыр

Бай-Тайга районнуң колхозтарының баштаар черлери, партия организациялары эрткен ажыл-агый чылында колхозтар тудуун калбартыр талазы-биле эвээн ажылдарны чоруткан.

Районнуң колхозчу тудугжулары 1957 чылда чуртталганың 365 бажыңнарын тудуп, оларның иштинден 328-ти ажыглалга кирген. Ол ышкаш 20 муң хире баш улуг, биче мал кирер 90 кажаларны, культура-амыдыралдың болгаш бүдүүлгенин янзы-бүрү тудугларын тутканы.

Колхозчу тудугжуларның кызымаккай күш-ажылының түңнелинде колхозтар төптеринде чуртталга бажыңнары, культура-амыдыралдың тудуглары улам өзүп, чаа-чаа чаагайжыттынган кудумчулар немежип турар. Эрткен ажыл-агый чылында өглерге чурттап турган 300 ажыг колхозчу өрегелер чаа чылыг, чырык бажыңнарже көжүп киргеннер.

«Мурнакчы» колхоз (даргазы эш Кудуруқпай, партия организациязының секретары эш Биче-оол) тудуг бригадазының кежигүннериниң ортузунга партияның агитас-массалыг ажылын доктаамал чорудуп, тудугжуларның күш-ажылын шыны организастааны-биле колхозчу өрегелерни бүрүн сууржудар айтырыгны чедишкиннинг шиитпирээн.

Колхозчу тудугларны бүгү хемчег-биле калбартыр дээш ак-сеткилдиг, күженишкиннинг ажылдап турар колхозчуларның саны көвүдеп турар. «Мурнакчы» колхозтуң тудугжулары эштер Чанзан, Ооолак олар «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаңнаткан. «Тээли» колхозтуң тудуг бригадири эш Кандан, Сталин аттыг колхозтуң чазаныкчызы эш Кызыл-оол олар 1957 чылда Бүгүүвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чораанныр. Ол ышкаш колхозчу тудугжулар Кара-оол, Андыы, Чимит-Доржу, Мандыт, Дамба, Байыр-оол, Идамчап болгаш өске-даа колхозчулар районнуң мурнакчы тудугжуларының санынга кирип турар.

Районнуң колхозтарынга 1957 чылда туттунган чуртталга бажыңнарының, культура-амыдыралдың болгаш бүдүүлгенин тудуглары сан-даа, шынар-даа талазы-биле мурнуку чылдарның тудугларындан эвээн эки болганын демдеглээри эртежок чугула.

Ам районнуң колхозтарының тудуг бригадаларының кежигүннериниң кол сорулгазы болза ам-даа өглерде чурттап турар 400 ажыг өрегелерни чуртталга бажыңнары-биле хандырар, культура-амыдыралдың болгаш бүдүүлгенин тудугларын улам калбартыр дээш тудуг ыяжын өй-шаанда белеткээри болур.

К. ЧУЛЬДУМ.

1324 кубометр ыяш кестинген

Барыын-Хемчик районнуң «Большевик» көдээ ажыл-агый артели бо чылын хереглеттинер тудуг материалдарының белеткелин организастыг чорудуп турао.

Тудуг бригадазының дөрт звеноларында 62 кижи Ортаа-Шыраа-Булак, Чолдак Шыраа-Булак деп черлерде тудуг ыяжын белеткеп турар. Олар 1324 кубометр ыяшты кезип, оларның 218 кубометрин машина оруунче кипр сөерттүп, 98 кубометрни тудуг шөлүнде чедирген.

Колхоз баштаар чери ыяш белеткелинде колхозчуларның белик бүдүүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузарынче кичээнгей салып, ыяш белеткээр участокта 3 барак бажыңны тудуп, 2 өгнү немей тиккен болгаш аъш-чем курлавырын тургускан.

Колхозта партия, комсомол организацияларындан быжыглаан агитаторлар ыяш белеткелчилеринге беседаларны, сөлүн номчулгаларын доктаамал чорудуп турар.

О. ӨКТЕК-ООЛ.

Чедиишкиннерни улам быжыглаар

Барыын-Хемчик районда «Ленин оруу» колхозтуң тулуг бригадазы эрткен чылын багай эвес ажылдаан. Тудугга 4150 кубометр ыяшты, 70 кубометр дашты болгаш 32 муң туйбуну, 40 мун саманны база 20 тонна чугайны чогуур өйүнде белеткээн турган.

Баш удур хынамчалыг белеткелдиң болгаш организастыг удуртулганың түңнелинде бригада эрткен чылын чурттал-ганың 61 бажыңнарын кылган, оон иштинден 47 бажыңнар шуут ажыглалга кирген. Ол ышкаш хову турлаанда чаа чунар бажыңны, ниити чурттал-га бажыңын база кылган.

Бригаданың амгы кылып турары 350 олуттуг клубтуң, көдээ магазинниң бажыңнары чедишкиннинг болуп турар. Мал кажаалары кылыр план база күүсеттинген. Бо чылын оон-даа бедик көргүүзүлерлиг болурунга белеткел ажылдарын амгы үеде улам калбартып турар. Ортаа Шыраа-Булакта 90 ажыг киши тулуг ыяжын чедишкиннинг белеткеп турар.

С. СЮРЮН.

Аныяк тудугжу

Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң кежигүү И. М. Кызыл-оол биче чажындан тура-ла күш-ажылга ынак, бызаңчы болур күзелдиг чораан.

Иргит Кызыл-оол эң баштай 1950 чылда Мугур-Аксының чеди чыл школазының септелгезинге хереглээр 2000 ажыг санныг кылын, чуга манзыларын хол-биле дилип, 1951 чылда школа септелгезинге идепкейлиг кириштеш, школаның дирекциязындан болгаш суму Совединден мактаткан. Оон соонда эш Кызыл-оол Совет Армияның хүрээлеңинге баргаш, ыяштан нарын херекселдер чазаар мергежилге өренип, 6 дугаар разрядтыг тудугжузу деп атты чедип алган.

И. К. Кызыл-оол 1955 чылда Совет Армияның албанындан эвээ чаныс келгеш, оон бээр болунуң төрээн колхозунуң тудуг бригадазында доктаамал ажылдап турар. Эш Кызыл-оол колхозтуң чазаныр черинге дыка хөй эки шынарлыг соңга рамаларын, бажың хаалгаларын, албан черлеринге хереглээр столдарны, сандайларны база шкафтарны кылган. Ол ышкаш колхозчуларның чагыларын өзугаар хөй санныг бажың хереклерин кылган. Оон-биле чергелештир ол чурттал-га бажыңнарының тудуунга киржип, 13 чурттал-га бажыңнарын тутчуп, ажыглалга кириштирген, чазаныр черге комсомолчулар Седен, Содул-оол оларны чазаныкчылар кылдыр өөреткен.

Комсомолчу тудугжу эш Кызыл-оол тудуг ажылынга сонуургалдыг, ак-сеткилдиг ажыл-ишчи болуп турарындан аңгыда хөй-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг киржип турар. Ол Бай-Тал суму Совединиң депутады, колхозта комсомол эге организациязының секретарында ажылдап турар.

С. ШИРАП.

Тес-Хем районнуң Самагалдай суур чыл бүрү өзүп, сайзырап турар. Суурнуң чурттакчы чоннарынга чоокта чаа магазин болгаш гостиница база чурттал-ганың өске-даа бажыңнары туттунган.

Чурукта: Самагалдай МТС-тиң ажылчыннарынга ийи квартиралыг чурттал-га бажыңының тудуу.

Фото С. Феоктистовтуу.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

КОЛХОЗЧУЛАР ӨӨРЕНИРИН КҮЗЕП ТУРАР.

Баа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң сүт-бараан фермаларында 15 саварчылар, оон ынай артельде 60 ажыг малчыннар ажылдап турар. Хову ажылында 50 ажыг колхозчулар бар. Ниитиниң ажыл-агыйының мөрнүнде салдынган кол сорулга болза, малдың продуктулуун көвүдедири, тараа, ногаа, тарымал сиген культураларының дужүттүүн бедидери болур. Оон-биле чергелештир колхозчуларның көдээ ажыл-агый талазы-биле билиин бедидери дээш хемчегларни алыры онза негеттинип турар.

Барык-ла бир чыл дургузунда агрозоотехниктиг курстарның өөредилгези чаңгыс-даа катап болбаан. Агрозоотехниктиг курстарның башкылары агроном эш Даваалай, зоотехник эш Чолдак-оол өөредилгени диргизип чорударынче сагыш салбааннар. Колхозчулар шак бо өөредилгени доктаамал чорударын улуг күзеп турар. Артель баштаар чери болган партия организациязы колхозчуларның өөредилгезинче шынгыы кичээнгей салырының үези келген.

А. БАДРА.

ПАССАЖИРЛЕРНИҢ НЕГЕЛДЕЗИ

Кызыл хоорай-биле районнар болгаш суурлар аразында автобус шимчээшкини сөөлгү чылларда эвилээн. Ынчалза-даа пассажирлерниң аргыжылгазын ам-даа эвилээн күзенчиг. Кызылдан үнүп турар автобустар үнзе чогуур үезинде чорбайн турарлар. Январь айның 12-де Чаа-Хөл баар автобус графикте айыткан үезинден бүдүн чартык шак озалдап үнген. Бо ышкаш фактылар эвээш эвес.

Оон-биле чергелештир кайы-кайы районнар болгаш суурларже үнер автобустарның биледин кажан садарын тускай график өзугаар чорударын организастаары чугула.

Х. КУҢГАА.

МАЛЧЫННАРЖЕ САГЫШ САЛЫР

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң малы менди болгаш хүр кылыглап турар. Ынчангаш амгы үеде төрүттүнген чаш мал база семис, доругуулал болуп турар. Чижээ, эш Серөттүн коданында бо чылын төрүүр 309 хой бар. Январь 15-ке чедир 99 хой 101 хураганнарны төрээн, шупту менди.

Бистиң колхозтуң малы бо чылын 5-жен ажыг кезек черде кыштаглаан. Чамдык малчыннар колхоз төвүнден 40—50 километр ырак одарларда. Малчыннарга чугула хереглеп бараанарын чедирер, оларның чагыткан солуннарын хожудаттас хемчегларни алыры база чугула негеттинип турар.

С. АДЫГ-ООЛ.

Шүлүк чогаалының чечен мергежилин бедидер

(Редакцияга кээп турар чамдык шүлүктер дугайында)

Бистиң мурнувуста эгелеп бижип турар авторларның шүлүктери. Оларны янзы-бүрү темаларга бижээн: Совет Тываның социалистиг чаартылгалары, улустарның найыралы, совет патриотизм, В. И. Лениниң болгаш партияның дугайы, школа, Черниң кылымал эдеринчизи, төрээн Москва, тайбының хөрээ, ынакшыл дээш оон-даа өске. Ол бүгүнү шүлүк чогаалының дылы-биле номчукчуларга илередип бээрин оларның орелдажып чоруурунда. Төрээн чуртунуң, чонунуң амыдыралында янзы-бүрү болуушкуннарны ынакшылдың караа-биле көргеш, шүлүк бижиир талазы-биле чаа эгелеп орар, ындыг чидиг эвес-даа бол, сеткилиниң агындан чогаалга илередирин оларның орелдажып турары өөрүнчүг.

Редакцияже Б. Окпан-оол кезек шүлүктерни чоруткан. Оларны колдуунда шүлүк чогаалының бир хевири лирикага хамаарыштырып болур. Ынчаарга лирика дээрге шүлүкчүнүң бодунуң хуузунда сагыш-сеткил хайныкаары-биле холбашкан өн-не янзы-бүрү бодалдарны илередири болгай.

Айыткан авторувус бодунуң бо сорулгазын билбейн турар хевирлиг. Чүге дээрге лириктиг аянны эгелеп оргаш, дораанна аная бөдүүн домактарже шилчип турар. Ниитизи-биле алырга, Б. Окпан-ооллуң чоруткан шүлүктери баштайғы орелдажымышкыннар болуп, чедир ажылдаттынмаан хөй талалардыг. «Бичиимде база бөгүн» деп шүлүкте 8—12 одуругга сыныгып болур теманы 36 одуруг чедир шөйген. Ынчаарга биче чораанын колдуунда хөй кадарып, чер кезин чораанынбиле 32 одуругга бижээш, бөгүнгү амыдыралын чүгле чаңгыс одуругда башкы кижи мен дээни-биле кыскаарлаан. Оон «Акымга чагаа» деп шүлүүнде «Бараа чаштан мынчага дээр карышкак сес сөгленеп көрбээн» хайыралыг акызын хүндүлеп турарын аная чагаага дөмейлеп болур, оон ылгалы чүл дээрге чүгле шүлүкүлештир аяннаа каан. Ында «Ырлай аарак бижип ор мен» дээш-ле шын, чүге дээрге ында чогум ырлавайн турар.

Чечен чогаалдың дылының уран болуру билдингир. Дылдың чечен аянныы төрээн чугааның сөзүнүң байлаан мергежилдиг ажыглаары-биле чүгле тургустунуп турар эвес, харын база эпитет, деннелге, янзы-бүрү хевириниң алдаартылгелери болгаш өске-даа тускай уран аргаларны ажыглаарындан база тургустунар.

Ынчаарга эгелеп бижип турар шүлүкчүлерде чогаалдың ындыг янзылыг дылынче эки сагыш салбайн турары базала илдең. Чогаалчы — сөстүң чурукчузу. М. Горькийниң чугаазы-биле алырга, чогаал бижиир дээн кижи дылдың байлак словарының сөстериниң бүгү-ле курлавырлары-биле калбак танызары болгаш оон эн-не ылаптыг, тода, күштүг сөстерни шилип ап билири эргежок чугула. Чүгле шилип алдынган ындыг сөстер авторнуң бодалын ылаптыг илередип болур.

Мындыг аргаларны ажыглаваска шүлүктүң дылының ураны кудулаар, идейлиг утканы улам ханызы-биле илередириниң чидиг чепсектериниң бирээзи кошкай бээр болгаш шүлүк чогаалының эстетиктиг (чараш уран-чечен арга-биле кижиниң сеткилин көдүүп хайныктырар) шынары бодунуң онзаланып ылгалыр демдээн ышкынар. Ынчангаш шүлүктүң хемчээлин, аяннаштырылгазын чеже-даа сагаан болза, үстүнде айыткан негелделер чок турда шүлүк аная-ла аяннаачак бөдүүн чугаа болу бээр. Эгелеп бижип турар шүлүкчүлерде бо талазы-биле четпестер улаа-дараа таваржып турар. Бо чүүлдерни барымдаалаш, чамдык чижектерден ап көрээлиңер.

С. Ширидивиниң «Москвадан чугаалап тур» деп шүлүүнүң бир күпледи ындыг:

Чазаавыстың сагыш салыы
Чаа-чаа шиитпирлер
Эьттин, кештиң, дүктүн, сүттүн
Эгээртинмес болу боор-дур.

Бо дээрге шүлүк күпледи эвес, анзала аяннаштырып каан сөстериниң чевен чыылдазы болуп турар. Мында кандыг-даа сеткил хайныктырар, кижи номчааш магадап, «ижин-бээр чымчап» келир азы сорук кирип келир азы сеткил хангаш кижи таалай бээр кандыг-даа ындыг эмоция (сеткилдиң ханы дүвүрели) чок. Ындыг янзылыг шүлүктериниң ажык чогу билдингир. Ынчангаш, шүлүк дээрге-ле сөстерни аяннаштыр бижип казы ол деп кыдыра бодаар болза хоржок.

Х. Куңгааның «Колхозчунуң ыры» деп шүлүүнде ындыг одуруглар бар:

Малдың, черниң ажылын көр,
Магаданчымын механизм,
Мага боттуң холдуң күжүн
Машиналар солуп берген.

Үстүнде одуругда база-ла ниити мал ажылын, чер ажылын, илеткелдээзиг, эренгейлеп чугаалаан, өскелери дээрге база-ла аная чугаалар. Мында, М. Горькийниң чугаалааны ышкаш, демги ындыг сөстериниз бар бе? Шүлүкке негеттинер уран чүүл чок, аная-ла «машиналар солуп берген» дээн ышкаш ниити чугаалар-дыр.

Бо янзылыг шүлүктерге Х. Куңгааның «Ленинчи принцип бар», «Саанчының кожумагы» деп шүлүктери, М. Сумуяның «Москвага четкеш кээр сен!», «Кыштагда хойлар» деп шүлүктери, В. Сюрюн-ооллуң «Колхоз төвү», Д. Хомушкунуң «Комсомол», Ч. Маадыр-ооллуң «Елка», О. Охемчиктиң «Дүнмам» деп шүлүктери хамааржыр.

С. Ширидивиниң «Москвадан чугаалап тур» деп шүлүүнде кур черни шыпкан кукурузаның чалгыш турарын чугаалаш, оон «Аа сүт дег хоолузунга анай, чураган дешкилешпейн канчаар» деп, база чүрээниң дужунда оон кадап алганы Ленин орденин ап көргеш, ол орден —

Ийи холум шынганнарын,
Идер-чалыым эгзип берди,—

деп, аялгазы арай чевен-даа бол, утказы ханы, чараш чидиг одуруглар бар болзаа, чүгле ол дөрт одуруг бо дөртен одуруглуг шүлүктүң тынын ап шыдавазы биллингир. Бүгү одуруглар шак ол дег чечен, шынарлыг болган болза ам ол шүлүк долу үнелиг болур.

Кандыг-даа чогаалды, оон иштинде шүлүктү-даа бижиирде, сес бүрүзүн шын ажыглап тургаш, утканы долузу-биле илередир херек. Шүлүктүң одуруг бүрүзүнге чаңгыс-даа артык сөстү киирбезин оралдажыр, тодаргайлаарга сес бүрүзүн «камнаар» ужурлуг. Б. Окпан-ооллуң «Алевин дугайында» деп шүлүүнде «Чолдак, чавыс шырыштарлыг» деп одуруг бар; «чолдак» дээрге-ле «чавыс» болгай. Ол сөстериниң бирээзинге өске бир чечен сөстен хереглээн болза көрем; оон база бир шүлүүнде «Армия шериг хөрээн» дээн, «армия» дээрге-ле «шериг»-дир. (База артык катаптаашкын!) С. Ширидивиниң «Амыраамның кураккайы» деп шүлүүнде:

Чивеш дээнде — чидип-чидип,
Чидип-чидип кээр чүве,—

дээн одуруглар бар. Шүлүктүң ниити үзүгаын сайгарып келирге, ол хөй «чидиптериниң» черле хөрээ чок. Мында сес ажык ужуктуг бүдүн одуругнуң хей барганы таан хараазанчыг. Х. Куңгааның «Колхозчунуң ыры» деп шүлүүнде «көрдаан» деп сөстү алды черде дапкырлаан.

Шүлүктүң хемчээл талазы-биле негелделерин үреп турар чүүлдер база бар. О. Бораштың «Ильичивис бөгүн бисте» деп шүлүүн колдуунда сес ажык ужуктерлиг кылдыр бижээн-даа болза, ол-ла чаңгыс куплеттиң иштинде одуругларын он ийи, он алды ажык ужуктерлиг кылдыр бижигилээн чүүл бар. Чижек:

Ада башкы Ильич чон дээш,
Чурттал-газын бүрүн берген (16),
Амыр-тайбың хосталганың
Туту ол-дур (12).

Мында шүлүк чогаалды бижиириниң дүрүмнери шуут үрелген: ажык ужуктер база карышкак, шүлүк аялгазы шуут чок. А. Арапчорнуң «Үе болгаш чурттал-га» деп шүлүү база ындыг.

Бо бүгү барымдаалардан алгаш көөрге, бистиң эгелеп бижип турар шүлүкчүлеривистиң талазындан шүлүк чогаадырының теориязын өөренир чоруk негеттинип турар.

Чамдык бижикчилериниң шүлүктерин ап көөрге, басня бижириниң оралдажышкынын база кылып турар. Чижээ, И. Дарыйгы «Үгү болгаш коданн» деп басня бижээн. Ында аш үгү сөөлүнде барып коданны соора тепкеш, куруг калыр. Түңнели чүл? Автор үгү биле коданны алгаш, чүнү көргүзер дээнил? Оозу билдинмейн артып калыр. И. А. Крылов «Дилги болгаш каарган» деп баснязынга чашпаачы чорукту көргүскен, ону кижи номчааш дораан-на билип алыр. Ю. Кинзегеш «Бүскүн болгаш бөрү» деп басня бижээн. Ону номчукчу номчааш, капчализм дугайында чугаа болуп турардыр деп билип каар. «Үгү болгаш коданда» кижи ындыг түңнел кыла албас.

Басняга кыжырыглыг, шоодулуг сөстер колдаар ужурлуг. Басняга колдуунда кижилериниң харылзааларын амытаннарның аразында харылзаа кылдыр шилчидип бижиир болгаш оон өске-даа аргалар база турар. Басня нургулайында кыска түңнел — «сургаал-биле» төнүп турар. Чамдыкта ол «сургаалды» эгезинге-даа киирип болур. Үстүнде айыткан «баснядa» бо негелделер база чок.

Кирип турар шүлүктериниң темалары янзы-бүрү. Ынчаарга шилип алган темазын, чижээлээрге, боо-биле хараалдаш, каранын он санынче адын киириптери ышкаш кылдыр, ынчаар долу илередири четпейн турар. Чижээ, Х. Куңгааның «Комбайнер» деп шүлүүнде комбайнериу амыр дүрген, шиитпирлиг, хынамчалыг, чоргаар, эрес деп-ле аялгалаан мактал турар, ынчаарга оон ажылын көргүспээн, «караны адарга», агыныче частының үне берген. Ынчаарга М. Доржу «Совет чонум найыралы» деп шүлүүнде үгүлүмес сорулганы салган, чүл дээрге, совет чонуң найыралын база Черниң кылымал эдеринчизин — бо ийи теманы 24 одуруглуг чаңгыс шүлүкке илередир деп оралдашкан, ынчалза-даа «ийи койгунмун» кайызы-даа тулуп алдынмайн барган. Моон кылыр түңнел чүл дээрге, шүлүкке колдуунда чаңгыс теманы илередири ажыктыг болур.

Ынчангаш шүлүкке теманы шын шилип алырынче улуг сагыш салыры база чугула. Теманы шилип алган соонда, оон идейлиг бодалынче кичээнгей салыр. Көргүзүп турары болуушкуннуң дугайында авторнуң бодалы, оортан оон үнүргеш номчукчуларга чедирер дээн түңнелдери чогаалдың, бо таварылгада, шүлүктүң, идейлиг бодалы ол болуру билдингир.

А. Үжүнейнин «Өөрүшкүм бо», Д. Ховалыгның «Авамга», Д. Енданның «Канчап ону эскербезил», О. Мандарыйның «Тайбынның чылы бол», Х. Серээниң «Күзээниң дег бараан болуйн» деп шүлүктерин үстүнде бижээн чүүлдерни барымдаалаш, сайгарып көөрге, ол айыткан четпестерниң бир-ле хевири ынавыла таваржы берген турар. Оларда чечен, чараш одуруглар бар, ынчалза-даа шүлүк бүрүзүн тус-тузунда алырга, чиг бижээнинин, дужулга чогунуң демдектери дораан-на көстүп келир. «Күзээниң дег бараан болуйн» деп шүлүктүн идеязы кончуг эки. Авазы өлүп калган. Авазы оглунга чагаан:

...Чогаадыкчы бөдүүн чонга бараан
боордан
Чолдуг кежик октаргайга турбас
оглум...

Ынчаарга оглу ону «күзээниң дег төрээн оглуң бараан болуйн» деп хүлээп ап турар. Ынчалза-даа шүлүктүң ниити бодун сайгарып келирге, үстүнде айыткан негелделерни хандырын шыдавайн баар.

База бир демдеглезе чогуур чүүл болза, бо тайылбырлап турар чамдык шүлүктеривисте бодалдың кызыызы, чечени-биле көргүзериниң аргаларының ядыызымаары, тодаргай үштүнүп илереп келир овур-хевирлериниң чогу каракка илдең кестүп келир. Шүлүк чогаалы дээрге, ылаңгыя овур-хевирлер-биле бодаары болгай. «Шүлүкчү кижи овур-хевирлер-биле бодаар...», херек кырында бар чүүлү ол овур-хевир-биле «көргүзер» деп В. Г. Белинскийниң сөстерин черле үттүп болбас.

Түңнелинде айытса чогуур чүүл болза, боттарының идей-политиктиг болгаш ниити-билиг талазы-биле деннелин бедидерин, чогаал талазы-биле улам ханы өөренирин эгелеп бижип чоруур шүлүкчүлерге күзээр херек. Аная үндезилеттингеш шүлүк чогаалының чечен мергежилин улам бедидер.

С. САМБА-ЛЮНДУП.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ БИЖИП ТУРАРЫ

Чөөн-Хемчик районнуң улус судунуң төлээлериниң хуралы Чадаана хоорайга болуп эрткен. Хуралдың киржикчилеринге улус судунуң төлээлериниң эргелериниң болгаш хүлээлгелериниң, бүгүделегей байдалының дугайында лекциялар номчуттунган.

Б. БЮРБЮ.

• • •

Улуг-Хем районда «ҮТКА 25 чылы» совхозта көдээ клубта культура-массалыг ажыл эки чоруттунуп турар. Массалыг кежээлер болуп, киноларны доктаамал үндүрүп турар. Амгы үеде ССРЭ-ниң Дээди Советиниге сонгулдаларга холбашкан массаполитиктиг ажыл клубта калбарган.

Д. ДОРЖУ.

• • •

Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунда чаа локомобиль тургускан. Чаа тургускан локомобиль колхозчуларның бажыңнарын электри чырыткызы-биле бүрүн хандырган болгаш артельдиң кол-кол бүдүрүлгелерин механизастаарынга улуг рольду ойнаан. Амгы үеде 2 пилорама, далган дээрбези, төп тараа складында механизмнер электри күжү-биле ажылдап турар.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

• • •

«Тыва» тудуг» трезинин № 1 тудуг бригадазының Очур-оолга удуртурган тудуг звенозу эрткен чылдың планын 148 хуу күүсеткен. 1958 чылдың онаалгазын звено хуусаа бетинде боттандырар сорулга-биле Төмүрнуң бригадазын социалистиг чарышка кыйгырган. Звенонуң тудугжулары Очур-оол, Соян Маадыр-оол, Таңды-Белек олар хүн нормазын оранчок ажыр күүседип, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турарлар.

С. САНДАН.

Клубтуң ажылы экижиир

Чоокта чаа Бай-Тайга районнуң «Мунакчы» колхозунуң клубунга колхозчуларның болгаш Булун суурнуң интеллигенциязының каттышкан хуралы болган.

Көдээ клубтуң эрткен чылын чоруткан ажылының дугайында клуб эргелекчизи Х. Очурнуң болгаш библиотека эргелекчизи Д. Барбаның илеткелин дыңнаан.

Хуралдың киржикчилери клуб совединиң болгаш библиотеканың эрткен чылда чоруткан ажылын чүрээр деп сапаан.

Ук хуралдан клубтуң соведин 11 кижи составтыг кылдыр, «Клубтуң үнү» деп хана солуннуң, редколлегиязын сонгаан.

Хуралдың киржикчилери клубка доктаамал уран-чүүл бөлгүмнерин тургузарын болгаш библиотека чаа-чаа солун номнар-биле хандыртынган турарын негээннер.

Х. ХОМУШКУ.

Электроэнергияны камнаар

Кызылдың электростанция коллективи эрткен чылын бүдүрүлге онаалгазын чедиишкиниг күүсеткен. Планда көрүнген онаалгадан артыкка 450 муң ажыг киловатт-шакты ажылдап кылган. Ындыг болза-даа электростанция болунуң күжү бичии болганындан хоорайның чурттакчыларын электроэнергия-биле бүрүн хандырып күш четпейн турар. Ылангыя хоорайның чөөн талазында электри чырыы кончуг багай болуп турар.

Мындыг байдалды өөренип көргеш, чоокта чаа хоорүүскөм тускай шиитпирни үндүргеш, боттарында тускай электростанцияларлыг бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларын хоорайның чурттакчыларынга электри чырыын бээри-биле ук станцияларны ажыглалга киирерин шиитпирлээн. Оон аңгыда бүдүрүлге, албан организация черлериниң удуртукчуларынга электроэнергияны шыңгыы камнаар, чөп ажыглаарын ук хуралдан даскан.

Ынчалза-даа электроэнергияны камнавас чорук ам-даа үргүлчүлеп турар. Чижээ, облпотребсоюзтуң баштаар чериниң конторазы ийи каът бажында бар бүгү сайгылгааннар ажыл шагының төнчүзүнде кандыг-даа ажыл чокка хып турар.

Горпо баштаар чери болгаш чамдык школалаар электри чырыын база-ла камнавайн турар. А бус-биле ажылдаар электростанцияның тудуунда электрини чүгле чырыкка ажыглавайн, а оон күжү-биле бажыңнар ишти чылдыр турар.

Электроэнергияны чөп ажыглаар дээш демиселли күштелдирери албан организация черлериниң удуртукчуларының болгаш бүгү хөй ниитиниң херээ болур.

Н. НЕВЕРОВ.

Хажыызы-биле эртип болбас үүлгедиг

Бир эвес областың хереглекчилер эвилелиниң тудуг конторазынга баар болзунарза, 1934 чылда төрүттүнген, VIII класс дооскан, тудуг талазы-биле тускай эртемниг комсомолчу аныяк оолду — Федор Николаевич Ведягинни дораан-на эскерип каар силер. Оны даштындан баштайгы удаа көөрге, өлүн төлептиг, эртем-билиглиг кижи ышкаш кылдыр сагындырар, а херек кырында кээргел чок, доң баарлыг кижи ол деп чүве оон чамдык үүлгедиглериндеп илдең болуп келир.

Дөрт айлар мурнунда оон өг-бүлезинге кончуг өөрүнчүг болуушкун болган. Федор Ведягиниң кадайы—Тайся Львовна Бочкарева оол божаан. Аныяк ава дыңзыгып алгаш, катап ажылдаар хуусаазы чедип келген (ол областың статистика эргелелинде улуг экономист болуп ажылдап турар).

Оон үүр боор, уруг ажаар кижи херек апарган. Федор Ведягин бодунуң чурттап турары ол-ла Үлетпүр кудумчузунда 61 лугаарлыг бажыңга чурттап турган 80 ажыг харлыг Фекла Андреевна Больдырева дээр назылап кыраан кадайны оглун ажаар кылдыр чалаан. Азырадып чоруп чангыс уруу аар аргыга таварышкан кырган кадай амыдыралынга өмек болур-ла ийнен дээш, уруг ажакчызы болуруңга чөпшээрешкен. Ф. Ведягин ай санында аңаа 100 рубль төлөөр бооп аазаан. Бүдүн чартык ай эрткен соонда демги кырган аныяк ада-неден ажакчы болганының хөлезизин негээн.

Кырганның чедирген чаагай дузазы дээш өөрүп четиргенин илергейлеп, харын-на дүрген төлеп бээриниң орнунга Ф. Ведягин ону кижи аскынга тударышпас сөстер-биле бак сөглегилээш, бажыңындан үндүр ойладыпкан. Демги кырган оон үндүр ойлаттыргаш, ол ажшазын каш-даа удаа барып негээн. Ол санында-ла түңнел чок болуп келген.

Бистиң чуртувуста назылап кыраан кижилерни хамааты бүрүзү бедии-биле хүндүлеп көөр болгаш ол дугайында калбаа-биле делгеренгей ырлар безин бар болгай. Эки сеткилдиг, эриг баарлыг кижилер бо дугайын каяа барып хомудаарын Фекла Андреевнага сүмелеп берген. Ынчангаш ол бодунуң билдириишкинин тулуп алгаш, Кызыл хоорайның прокурорунга чедип келген. Прокурор ук билдириишкин-биле танышкаш, Ф. Ведягинни келдиртип келген.

— Кырган кижиниң ажык-дузазын көрген хирецерде акшазын чүге төлеп бербээн силер?—деп, прокурорнуң айтырыынга:

—Төлеп бербээнивис шын. Буруумну миннип тур мен—деп, Ведягин доңгун харыылаан.

— Кажан төлеп бээр силер?

— Бо айда ыяавыла төлеп бээр мен—деп, Ведягин серте чок чугаалады.

Ынчалза-даа прокурорнуң дараазындагы айтырыглары болгаш чидиг сөстери ол сеткилги улуг аныяк кижини томаарыдыпкан.

Прокурорнуң айыткан хуусаазында чогуур түүнү кырган кижиге ол төлөөр ужурлуг болган.

Ф. Ведягиниң комсомолчу кижи нүүрү кайыл? Кыштың кыңгылама соогунда кырган кижини чүге албан черлери кезидип чорудуп турарыл? Ведягин айда 880 рубль, кадайы 742 рубль шалың ап турган, оглун ажааган кырганга ай санында берге чогуур 100 рубльди чүге төлеп бербээнил? Бо дээрге Ведягиннер ышкаш аныяк кижилериниң совет мөзүшынарынга канчап-даа таарышпас болгаш хажыызы-биле аңаа эртип болбас үүлгедиг-дир!

Ф. Ведягин областың хереглекчилер эвилелиниң тудуг конторазының тудуг башкарыкчызында ажылдап, ол ажылын база-ла ак-сеткилдиг көрбейн турар. Оон харыысалга чок ажылдап турарының түңнелинде садыг ажылдакчыларының уруглар садының чамдык немей тутса чогуур тудуглары амыдыраа чедир кылынмаан. Ажылчыннарының кылган ажылының нарядын Ведягиниң өй-шаанда хатташ, бухгалтерия черинге киирбейн турарының хараазы-биле чамдык кижилер декабрь айның шалыцын безин чедир албаан болуп турар. Чижээ, ажылчын эш Шамов декабрь айда-ла кылган ажылының төлевирин Ф. Ведягиниң буруузу-биле чедир ап чадааш, аргажоктуң кырындан хоорай прокурорунга хомудап баар ужурга таварышканы Ведягиниң черле совет кижи дугайында сагыш салбас чоруунуң база бир тодаргай херечизи болуп турар.

Комсомолчу Ф. Ведягиниң шак мындыг четпес мөзү-шынарының дугайында айтырыгны хамаарышкан организацияларынан хемчег алыр үе чедип келгенин үстүнде айыткан фактылар боттары-ла чугаалап турар-дыр.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Француз компартияның соңгулда мурнунуң программазы

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз Коммунистиг партияның ТК-зының январь пленумунуң ажылынын дугайында отчетту коммунистерниң мурнунга ТК-ның Политбюро кежигүнү Вальдек Роше кылган. Франция-ның девискээриниң дең келиинге департаментилериниң чингине чөвүлелдеринге ам болур сонгулдаларга белеткел талазы-биле пленумнуң шиитпирлериниң дугайын ол чугаалаан. Коммунистиг партия болза сонгулда мурнучун кампаниязынга национал программалыг кирип турар деп ол дыңнаткан, ында чугаалап турары болза: национал хамаарышпас чорукка алжир улустуң эргезин хүлээп көөрүнге үндезилээш чугаллажыышкыннарының аргазы-биле Алжирде дайынны дүрген соксадыры; хамаарышпас чорукка болгаш тэйбынга үндезилеттинген болза тайбың кожа-хелбээ турарын деткээн даштыкы политиканы чорудары; чепсеглениишкилерни дүжүрери болгаш чурттарының социал ёзу-чурумнарындан хамаарылга чокка оларның шуптузунуң аразынга бүгү талалыг калбак кады ажылдажылганы чорудары; инфляцияны болгаш амыдыралдың өртек-үнезинин аартаашкынын ара соксадыры; а ол ышкаш Францияның бюджет каржылдазын болгаш даштыкы садыг каржылдазын кызырары; ажылчы чоннарның экономиктиг дүрүм ёзугаар негелделерин хандырары: демократтыг хөстелгаларны камгалаары; калбак хемчегларни чорударының аргаларын чингине болгаш муниципиалдыг чөвүлелдерге тыпсыры.

Пекинде чаа улуг аэропорттуң тудуу

ПЕКИН. (СЭТА). Пекиниң сонгу-чөөн талакы чоогунда «Шоуду» дээр чаа улуг аэропортту тудуп турар. Амгы үениң ужар-чүүлүнүң эң чаа техниказы-биле чепсеглеттинген болур ол аэропорт хонукта 150 чедир самолеттарны хүлээп алыр, оон иштинде «ТУ-104» болгаш «ТУ-114» дээн чергелиг улуг корабльдерни хүлээп алыр. Оон делгем девискээринде аэровокзалдың улуг бажыңы өзүп үнген, оон дөрт каттарынга маналаашкынның комфортабельдиг залдары, ресторан, кинотеатр, эт-сеп кадагалалының камеразы турар. Амгы үеде аэровокзалдың иштики кааспаашкынын дээзүп турар. Диспетчер черин, пассажирлерге болгаш ужар составка гостиницаны, септелге мастерскияларын болгаш өске-даа бажыңнарны туткан.

Аэропорттуң тудуг начальники инженер Цай Дун-шаның СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаанын ёзугаар алырга, «Шоуду» аэропорт Быдатта эң-не улуг дээн аэродром болур.

Ол аэропорт мартта баштайгы самолеттарны хүлээп алыр.

Республиканың сес чыл оюн Индияга байырлааны

ДЕЛИ. (СЭТА). Индий улустуң национал байырлалының—республиканы чарлаанынын бээр сес чыл оюнуң хүнү болур январь 26-да Индияның найыслалы Дели хоорайның Раджпатх дээр төп шөлүнге шериг парады болган, ону республиканың президентизи Раджендра Прасад хүлээп алган. Премьер-министр Неру, чазактың кежигүннери, чурттуң хөй-ниитичи болгаш политиктиг көскү ажылдакчылары, хөй санныг аалчылар, оларның аразында КҮР-нуң Күрүнеңиң камгалал комитединин даргазының оралакчызы маршал Е. Цзянь-ин баштаан Индияда чоруп турар кыдат шериг төлөөлери, дипломаттыг корпустуң кежигүннери болгаш оон-даа өскелер парадка олурганнар.

Чалаг болгаш аттыг шериглер, артиллерия болгаш бронетанк кезектери, а ол ышкаш шериглерниң өске-даа хевирлери парадка киришкен. Парад доозулган соонда Раджпахту таварты байырлыг кылаштаашкын эрткен. Индияның аңгы-аңгы штаттарын көргүзүп төлөөлөөн чуруп будаан тергелер ону баштаан. Тергелериин соон дарый улустуң танцы коллективтери, оларның соо-биле Дели школаларының өөреникчилери, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның төлөөлери эрткен.

Байырлалдың түңнел кезээ шериг-агаар парады болган, аңаа реактивтиг бомбардировщиктер болгаш шүүргедекчи самолеттар киришкен.

Шериг парадтары болгаш байырлалдың кылаштаашкыннары Бомбейге, Калькуттага, Мадраска болгаш чурттуң өске-даа улуг хоорайларынга база болгулаан.

Республиканың сес чыл оюнуң байырлалы-биле холбаштыр Индияның президентизи бодунуң ордузунга хүлээп алыышкын кылган. Премьер-министр Неру, төп чазактың сайыттары, парламентиниң депутаттары, хөй-ниитичи болгаш политиктиг көскү ажылдакчылар, дипломаттыг корпустуң кежигүннери хүлээп алыышкынга олурушкан.

Делиниң, Калькуттаның, Бомбейниң, Мадрастың, Бангалорнуң болгаш чурттуң өске-даа хоорайларының кудумчулары кежээ байырлал шимелделиниң оттары-биле чайынган турган. Хоорайларга болгаш көдээ суурларга улустуң селгүүстээшкинери болгулаан.

Республиканың сес чыл оюн байырлалы-биле холбаштыр хөй-ниитиниң көскү хөй ажылдакчыларын, ураң-чүүлдүң ажылдакчыларын, спортчуларны болгаш оон-даа өскелерни Индияның президентизи чурттуң орденнери-биле шаннаан.

Египеттиң национал эвилелиниң күүскомунуң хуралы

КАИР. (СЭТА). Египеттиң национал эвилелиниң дээди күүсекчи комитединиң баштайгы хуралы аңаа болган, ону республиканың президентизи Гамаль Абдель Насер даргалаан.

Национал эвилелди массалыг политиктиг организация кылдыр тургузуп турар, ол болза египет революцияның эчис сорулгазын чедип алырынга идиг бээр хүлээлгелиг деп солуннарда бижип турар. Бир тээ египет революцияның соонда бүгү политиктиг партияларны дужүрген болганда, национал эвилел чуртта карачангыс политиктиг организация болур, конституция ёзугаар ол Национал хуралга кандидаттарны депшидер эргелиг болур.

Дээди күүсекчи комитет республиканың президентизинин бадылаары 20 кежигүнерден тургустунар деп, национал эвилел дугайында дүрүмде көрүп турар. Республиканың президентизи национал эвилелдин база даргазы болур.

Баштайгы хуралга организастыг айтырыглары чугаалашкан деп парлалга дыңнаткан.

Венесуэлада байдал

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Каракастан кээп турар медээлер ёзугаар алырга, Венесуэланың улус массалары чуртка ёзулуг демократтыг тургузугну тургузар дээш демиселин үргүлчүлевишаан. Каракаста хөй кижи киржикчилерлиг митингилер болуп, «патриотчу хунтаның» төлөөлекчилери оларга чүве чугаалап, хүрээленнин чаңгыс эвин хевээр артырарын, чуртка долу косталганы катап тургузарын база национал конгресске ёзулуг демократтыг сонгулдаларны болгаш чуртту президентизин сонгуурун эң кыска хуусаазы чорударын чедип алырын кыйгырып турар. «Нью-Йорк таймс» солуниуң Каракастан дыңнатканын ёзугаар алырга «патриотчу хунтаның» составында дөрт партиялар-ның: «Республиканчы-демократтыг эвилел» партияның, коммунистиг партияның, «демократтыг хөделиишкин» партияның болгаш «Копей» дээр социал-христиан партияның төлөөлекчилери кирип турар.

Демократтыг реформалар кылырының оруун дуглаар дээр күзелдиг шериг хунтазы улус массаларының демисели аажок калбарганындан дүжүп бээр ужурга таварышкан. Хименестиң ёзу-чуруму-биле ажылдажып турган полковниктер Р. Касанов болгаш Р. Вильяте оларны бодунуң составындан үндүрген дугайын шериг хунтазы чарлаан. Чажыг полицияны тараткан болгаш бүгү хоорай полициязын армия кезектери-биле солуур дугайын база чарлаан. Ынчалзажок ол хемчегни Каракастың мун чыгам полицейжилер олурган полиция бажының улус массалар бүзөлөл бергеш, ол бажыңны өөлеп алырын кыжаны берген соонда ап чоруткан.

Чазакка улур бүгү-ниити ажыл соксадыышкынының бүгү үезинин дүргүзүүчү ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевирин төлеп бээрин, а ол ышкаш Хименестиң диктатуразы-биле кады ажылдажып турган кижилерни чазактың органнарындан үндүр сывырарын шериг хунтазы аазаан. Адак соонда, улус мөссаларны оожуктурарын күзээш, шериг хунтазы политика талазы-биле хоруглаттырганнарга бүгү-ниити келдерелдин дугайын болгаш өлүрүкчүлерни судтаар чорукту белеткээриниң дугайын чарлаан.

Ынчалзажок ол аазаашкыннарны тайылбырлар-биле берген болган. Парлалга дыңнадыгларындан илереп турарын ёзугаар алырга, шериг хунтазы чогуур утказы-биле алырга, чуртка демократтыг тургузугну доктаадып тургузар деп чоннуң кол негелдезин чүгле херекке албазын оралдажып турар эвес, харын улустуң шимчээшкинин чылча баларынга белеткенип турар. Шериг хунтазының баштапы Ларрасабель курлавырларны армияга келдирер дугайында дужаал үндүрген. Каракаста танныыл шагын узаткан. Чыскаалганнарга болгаш ажыл соксаттыганнарга удур шериглер оттуг чепсекти ажыглап турар.

АКШ-та дайынзырак хөөннерниң кыптыышкыны

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Шеригниң белен болурунуң айтырыгларының талазы-биле сенаттың белеткел комиссиязы бодунуң хуралын доосканы. Рокфеллерлериниң бөлүүнүн илеткели дижир чүвени тургускан киржикчилериниң бирээзи америк армияның ажылындан халашкан генералы Л. Клей белеткел комиссиязынга сөөлгү хуралынга саналы берген. Ол илеткелдиң кол-кол чүүлдерин бодунуң көрүзүүлериниге ол катаптап турган.

Белеткел комиссиязының хуралы доозулган соондан оон даргазы сенатор Джонсон белеткел комиссиязының кежигүннериниң, а ол ышкаш чепсектиг күштер херектериниң талазы-биле сенат комиссиязының чамдык кежигүннериниң өөрүнээзинден медеглел номчаан, ында оон ажылының түңнелдерин үндүрген. Белеткел комиссиязы АКШ-тың «дайынчы белен чоруунун» байдалын, а ол ышкаш «дүрген хөгжүп турар эртем болгаш техника-биле холбаштыр» оон перспективаларын көрген деп, ол медеглээн.

«Бистер бөлүүн, ынчалзажок онза чүгула фактыдан өгөлөөн бис. Ол факт чүл дээрге, кижи төрелгетениң төөгүзүнде бир-ле лугаарында кижиниң холу-биле тургустунган кылымал эдериниин Чер бөмбүрзээн долгандыр агаар орууна салып үндүргениң болуп турар. Хөй-хөй кижилер ону эртемниң бурунгаар шимчээшкининге чайлаш чок болган деп билип турган. Ынчаарга ол болган чорук байлаллар кончуг эдептиг солун болгаш мурнунда-ла билдингир, ынчалзажок бүрүнүбиле үнелеттинмейн турган фактылар дээрзин онзалап демдеглээн. Ындыг чедиишкинин бир-ле дугаарында чедип алыр боор бис деп кордап турган бис. Тиилекчи Совет Эвилели болу бергенде, ийи дугаар болурувусту ам-даа херек кырынга өөрүдүр апаар ужурлуг бис» деп Джонсон чугаалаан.

«Кылымал эдериниң шериг чепсээ болуп турар деп чугзалацкы дег кандыгдаа барымдаалар чок» деп Джонсон медеглээн. Ынчаарга медеглелде дыңнаткының ёзугаар алырга, оон бодалдары болгаш белеткел комиссиязының түңнелдери эдериниңлерни салып үндүргениниң фактыларын белеткел комиссиязы АКШ-ка дайынзырак хөөннерни үлам ынай кыптыктырарынга, шериг дөзевилелдерин хөвүдүр болгаш шериг бүдүрүлгезин калбартыр дугайында чаа негелделерни көдүрүп үндүрерине ажыглап турарын көргүзүп турар.

Совет Эвилелиниң эртем-техниктиг ыылгарангай чедиишкиннерин чурттуң шериг күчүзүн өстүрер дугайында чаа негелделерге чылдак кылдыр ажыглаар дээр АКШ-тың монополияларының күзелчүткүлү баштайгы совет кылымал эдериниин салып үндүргеи үеден бээр Каттышкан Штаттарга чоруткан хемчеглериниң даңзызын Джонсонуң номчаанындан илергейлеттинин турар. Ол бүгү хемчеглер ёзулуг эртемчи эрге-ажыктарга ниитилежир чүзү-даа чок болуп, шуут-ла шериг характерлиг болуп турар болгаш ядролуг чепсектиң эң чаа хевирлерин тургузар талазы-биле ажылдарны күштелдиринче бирги эдлечгеге угланган болуп турар. Чижээлээрге, ракеталыг снарядтарны бүдүрерин дүргедедир деп шиитпирлээн. АКШ-тың камгалал министри сүмелекчилерни далаштыг чурум-биле төмүйлаан болгаш АКШ-тың чепсектиг күштерин удуртурунуң база чепсеглээриниң системазын экижидер талазы-биле сүмелерни конгресске дүрген-не илеткеп киирерин аазаан.

Джонсонуң медеглелинден көстүп турарын ёзугаар алырга, АКШ-тың чепсеглениишкиннерни эндере бүдүрерин күштелдиринче угланган чамдык дүрген хевирлиг сүмелерни белеткел комиссиязы алган болуп турар.

Индонезияга удур барыын талакы күрүнелерниң хоралакчы ажыл-чорудулгазы

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Индонезия республикага удур барыын талакы күрүнелериниң, ылангыя Каттышкан Штаттарның хоралакчы ажыл-чорудулгазын сойгалап илередип турар фактыларны индонези парлалга көргүзүп үргүлчүлеп турар.

Ол ажыл-чорудулганы боттандырарынга Индонезияда америк элчин Аллисоннуң шуут киржилгезин «Бинтанг тимур» солун база дагын айтып турар. Күрүне департаментизинге чоруткан телеграммазынга Аллисоннуң кылган саналдарынга дүүштүр боо-чепсектиг 43 хааржакты «Бантенг» дээр сепаратчы шериг чөвүлелиниче (Төп Суматраже) чоруткан деп ол солун дыңнаткан. Ол боо-чепсекти «Калтекс» дээр америк компаниягa хамаарышкан судиолар-биле сөөрттүп келген.

«Сулу Индонезия» солун Аллисонну солуур дугайында АКШ-тың күрүне департаментизинин шиитпирин тайылбырлавышаан, мурнуку чүүлүнге бижээни болза, Аллисоннуң Индонезияга үр эвес турганы Индонезияның болгаш АКШ-тың аразынга найыралды хөгжүдүрүнге бүчин-даа идиг бербээн, харын АКШ-ты индонезилернин көөр хөөн чок сагыш сеткилин хайныктырган.

Хамаарышпас чорукче индонези улустуң күзел-чүткүлүн Каттышкан Штаттар билбээн шагда, ийи чурттарның аразынга алызындан найыралдыг харылаалар тургустунуп шыдавас деп ол солун бижээн.

ДЖАКАРТА. (СЭТА). «Хариан ракьят» солуннуң Сандакандан алган медээзинден илереп турарын ёзугаар алырга, Борнео ортулуктуң сонгу талакы кезээнде Сонгу Калимантанда бүрүн чепсеглеттинген 500 чыгам кижилиг англи шериглер дужуртунген, оларның аразында голланд солдаттар база бар.

СУД ЗАЛЫНДАН

Чөптүг шииткен

Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергей чурттуг Куулар Ангыр-оол Оржун-оолович дээрзи моон мурнунда бир кижи эттээш үш чыл хуусаалыг шөлөөзин казыдып шииттирген турган. Херээн эрттиргеш келзе-даа, кем-херекти үүлгедирин ол соксатпаан.

Бодунуң кадайы Монгуш Бак-Кара биле ол чүгле бир чыл хире-ле чурттаан. Куулар Ангыр-оолдуң каржы-хажагай чоруунга Монгуш Бак-Кара шыдажыр аргажок болуп келгеш, Баян-Талада угбазынын өөнче чана берген турган. «Мээн-биле кады чурттавас болзунза, тынын үстүр» деп,—Куулар Ангыр-оол аңаа кыжаныл чеде берген болгаш Монгуш Бак-Карапы боолап балыглаан.

Совет хоойлунуң каржы үрекчизи, өлүрүкчү херек үүлгедикчизи Куулар Ангыр-оолдуң херээн область судунуң үнүүшкүнүүр ажык суду Чадаана хоорайга көргеп. РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 136 чүүлүнүң «а», «б» кезектери-биле Куулар Ангыр-оолду 10 чыл хуусаалыг шөлөөзин казып шииткен болгаш ол херекти эрттиргениниң соонда оон сонгуур, сонгудар эргезин 5 чылда казыр база Тыва областан үндүр шөлүүр деп доктааткан.

—10—

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ЧЫРЫДЫЛГА

Бижинин кадыкшылынга бойдус чырыының ужур-дузазының дугайын бажың өөн кижи бүрүзү эки билгеш, бажыц иштин болдунар-ла арга-биле чырыларынче сагыш салыры чугула.

Бичии уругларны хүн талада сонгаларлыг өрээл иштинге чурттадыр херек. Бажыңның сонгаларын арыг-шевер тургузуп, оларның шилдерин удаадраа чуп, хүн-бүрүде аштап, чодуп турза эки. Сонгаларны бажың херекселдери-биле дуглап, шил орнунга фанера хап, кылын материалдыг көжеге азып болбас. Көжегени чүгле чуга, чугдунгур пөстен кылып болур. Хүндүс соонга шилин дуглалдырбас төлөөде, көжегени хендир удазынга ынай-бээр чылып турар кылдыр таарыштырар. Комната иштиниң бир кезиин хүндүскү чырык киирбес кылдыр аңгылай өрээлдевеже чогуур. Чуртталга бажыңының ханаларын, дээвирин чырык кылдыр агарты чугайлап турза эки. Кылымал чырык дендин чидиг болгаш дендин бүлүргүн эвес, өй-тап болуру чугула. Номчулга кылырда, бижиирде болгаш өске-даа ажылдарны күүседирде каракка таарымчалыг лампаларны шилип алыр херек.

Агылдыр будуктуг шилден кылган ийикпе, абожурлуг лампа чырыы каракка дузалыг. Эң-не эки чырык—электри чырыткызы болур. Керосин лампазын болгаш электринин эвес өске-даа лампаларны ажыглаарда оларның үрелик эвес болурун хайгаараары чугула. Үрелик лампаның шын эвес кывар чалбыжының ыжы, хүүк-хөөзү каракка хоралыг.

Тыва областың санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал кылдызының база бухгалтериянның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының 3—65.

ТС—00629 Культура эргелериниң типографиязы.